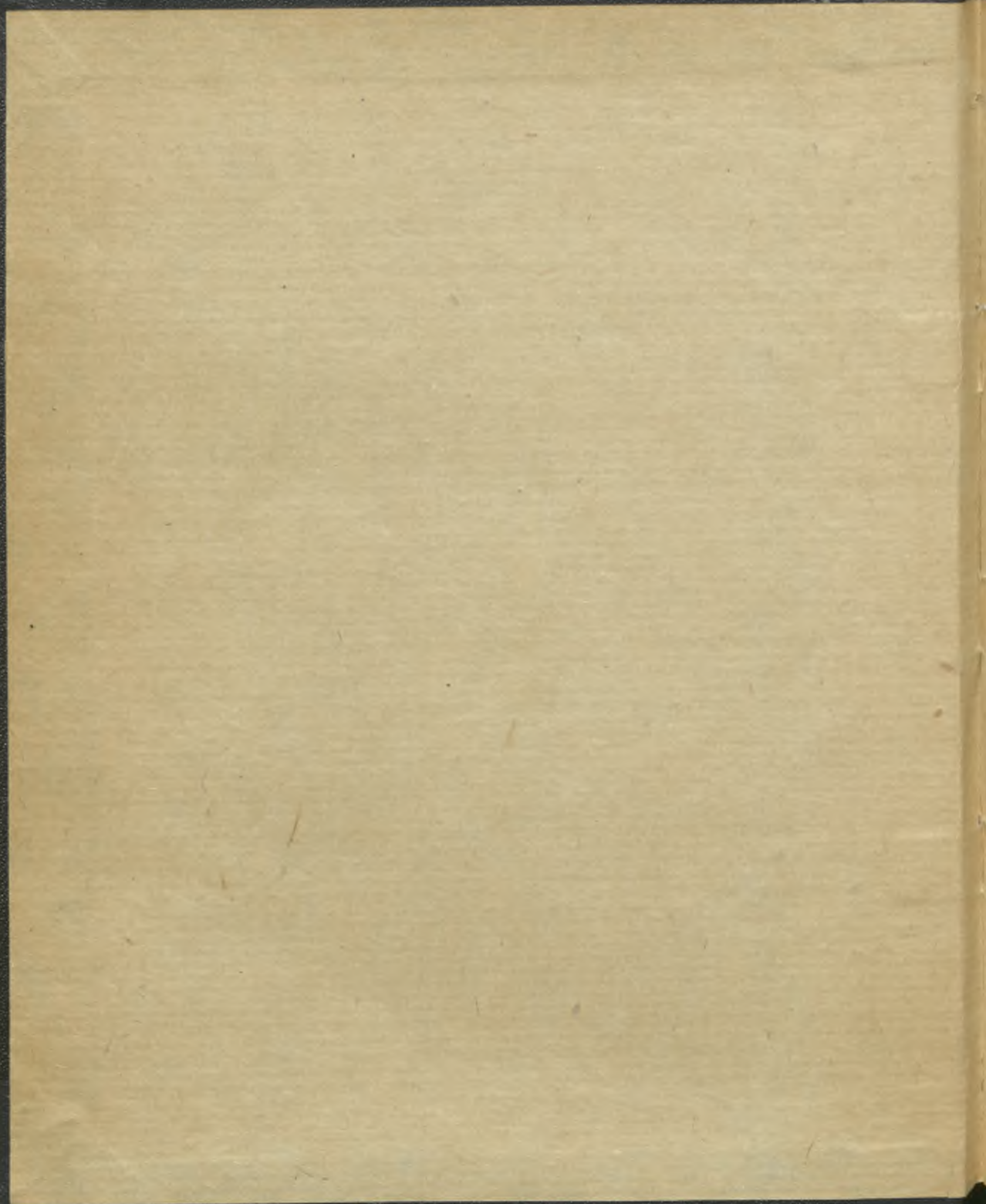

295.

R. Miss

Balászházy Fáyos
(Történelmi szakdolgozat)

Polgyó László
IV. é. bh.

A 450

Források

- Balásházy Fáyos: Gyűjtemény a juhkenyészetről. Has-
sa 1827.
- Balásházy Fáyos: Pándersolatok a magyarországi mexei
gardák számára. Pécsopatac. 1829.
- Balásházy Fáyos: Értevételek a honi gardaságbeli
szorgalomnak akadályairól és orvoslási mód-
járól. (Az előbbinek második kiadása) Pest 1831.
- Balásházy Fáyos: Az orosz garda, vagy gardasági lu-
domány. Pest 1830.
- Balásházy Fáyos: Az adó és még valami. Pest 1830.
- Balásházy Fáyos: Az 1831-dik szeptemberi felsőmagyar-
országi rendűléseknek körleírelti leírása. Pest 1832.
- Balásházy Fáyos: A hártartás és mexei gardalásadás.
Debrecen 1838-39.
- Balásházy Fáyos: Az elárult pályáirat. Debrecen 1841.
- Balásházy Fáyos: Debrecen mint van és jövődjél.
Debrecen 1844.
- Balásházy Fáyos: Politikai és statusgardasági nére-
lek. Debrecen 1847.
- Balásházy Fáyos: A pincegardalásról és borkeres-

Kedelemszól. Pest 1856.

Balaisháry Fajos: A lagasztályban való xavarok tisztálta hozataláról. Pest 1857.

Hj Iványi-Grünwald Béla: Gy. Kreichényi István Hitel.
A Számlalat és a Hitellel foglalkozó kisebb iratok
Budapest 1930.

Mályusz Elemér: A reformkor memóriája. Számadok 1923-24.

Mályusz Elemér: Helytörténeti kutatás feladatai.
Számadok 1923-24.

Havinexy Ferenc levelezése. XIX. kölettől.

Bernát Gyula: A magyar jobbágy felkötésadás eszméiről. Budapest 1930.

Krimpei F: Magyar irók életé és munkái. Bpest 1891.

Gy. Kreichényi István: Hitel. Bpest 1930.

A Magyar Tud. Ak. Almanachja. Bpest 1863.

Várlatok a Magyar Tud. Ak. Félévadós Förténeléből
1831-1881. Bpest 1881

Alapvizsgát tettem. Förténelemből L. R. Kiss István és L. Kabó Gergő prof. uraknál díszletes eredménnyel.

Földrajzból L. Milleker Gergő prof. urnál díszletes eredménnyel.

Kijelentem, hogy munkadolgozatomat, L. R. Kiss István prof. ur utmutatása alapján az említett források felhasználásával, idegen segítség nélkül, teljesen magam készítettem el.

Bolyó László
 IV. é. bh.

A francia háborúk befejezése után következő gazdasági és hitelválság Magyarországát sem hagyta érintetlenül. E válság egész Európában mutatkozott a gazdasági életben és „minden országban a földbirtokok konzervatív osztályát, az eddigi nemzet fenntartó elemét a nyílt pusztulással fenyegette”.¹ A gazdasági válság legnagyobb volt Angliában. Angliában a francia háborúk alatt, amikor az ország blokád alá került, gazdasági konjunktúra volt, ami a gabonaárak sokaság feloktókében nyilvánult meg. A háborúk után aronnal zuhanni kezdtek a gabonaárak, aminek nem lehetett a behozatali vámmal sem segíteni; a gabonaárak még a békebeli árakhoz viszonyítva is nagyon alacsonyak voltak. A válság oka az volt, hogy a háborúk alatt, a konjunktúra idején, megnövekedett a termelés az által, hogy sokan löve mellett, kölcsön pénzre gabona termeléshez fogtak, a délebbi földbirtokok birtokait jobb felszerelés által - melyet szintén kölcsön pénzből eszközölték - lőbb termelésre igyekeztek, mert hiszen a magas gabona-

1. Joványs-Grünwald: A Hírel bevezetése 9 l., a lőbbi u. o. 8-23 l.

áruk mellett, nehány év terméséből a kölcsön visszafizetésén kívül vagyonra lehetett mert lenni. A háború utjával a gabonáruk zuhanása a garbdalkodónak ezt a réteget nyomorba taszította - mert hiányzott a merőgarbdasági hitel. Ugyanez a folyamat figgélhető még Francia- és Németországban is és ugyanez volt a magyar garbdasági krízisnek is az oka. A főbbj tehát a hitel hiány volt, amelynek az okát már az e korbeli garbdaság lötlénévrek iggékerték megmagyarázni. Egyesek véleménye szerint a hitelhiány oka az exiist termelőknek a csökkenése. Ennél azonban fontosabbnak látok az angol spekuláció, mely 1824-ig theauraciós politikát folytatott és amely egész Európában nagy pénzücsükét teremtett. Az angolok 1824-ben exel a politikával felhagytak, az angol üzleti világ új piacokat keres - különösen Délamerikában - és az angol arany klönti majd az egész világot. Ez a lény egy kis időre pénzücsőséget teremt. Ebben az időben sikerült a magyar magnásoknak is hosszú lejáratú kölcsönt szerezni és még 1825 elején is a magyar magnások jelzőlag papírjait a bécsi tőrsdén elég magas áron vásárolják. De már 1825-ben kitört a pánik és

1830-ig rettenetes mértékűre szűjtja Európát. A gabonáéért a tuhánárak ^{du} volt még egy súlyos következménye, a gyapjúárak esése. 1825 után a mexögárdák helyzete seménytelennek látott.

Az állapotok Magyarországon is hasonlóak voltak a többi európai államokéhoz. A francia háború idején Magyarországon is meg volt a gazdasági konjunktúra: Már II. Főzsef török háborúival megindul a buvár árak emelkedése, az igazi emelkedés azonban itt is az infláció korában kezdődött. Ezt a buva és gyapjú árakkal képen lehet illusztrálni.¹

1.) Egy porosznyi mérték buva ára: Jovánki-Grünwald: A Hétel lev.

1800 ban	2.22 frt	1810 ben	8.50 frt
1801 "	3.30 "	1811 "	23.40 "
1802 "	4.33 "	1812 "	24.32 "
1803 "	4.33 "	1813 "	1.48 "
1804 "	4.15 "	1814 "	3.72 "
1805 "	6.25 "	1815 "	5.44 "
1806 "	6.50 "	1816 "	10.32 "
1807 "	5.35 "	1817 "	8.32 "
1808 "	7.30 "	1818 "	2.48 "
1809 "	8.50 "		

A francia háború után a bura árak Magyarországon is arannyal lezuhannak és az alacsony bura árak tartanak a buxos években is csak ennek végén, az orosz-török háború hatása alatt, emelkednek az árak újra.

A gabona árak esése azért fontos, mert kb 20 évig tartó gazdasági konjunktúrát követett. A birtokosok kölesön főven is beruházásokat eszközöltek, mert azt gondolták, hogy a konjunktúra tovább is fog tartani, de tévedtek, a krízis bekövetkezett. A bura árak nagy esésében szerepet játszott az orosz bura verseny is, amely még Péterben is alacsonyabb volt, mint a magyar bura, így a magyar bura legfeljebb Ausztriában találhatott piacot.

Ex a gazdasági krízis sok agrár problémát ^{vetett fel} szükségessé, amelyek nagyon már segen felmerültek, de sokasem voltak olyan fontosak, mint a krízis előle-
dében. A gabona árak esése következtében hirtelen fel-
lendült az állattenyésztés, különösen pedig a juh-
tenyésztés, ezzel pedig föltétlenül megoldandókká váltak a köz-
legelő, a jobbágy-földesuri viszony problémáinak a
rendezése. A krízis következtében változtatni kellett
az eddigi gazdasági módokon, ez a változtatás a-

azonban pénzre került, hitelesre lett volna tehát szükség, ez azonban hiányzott.

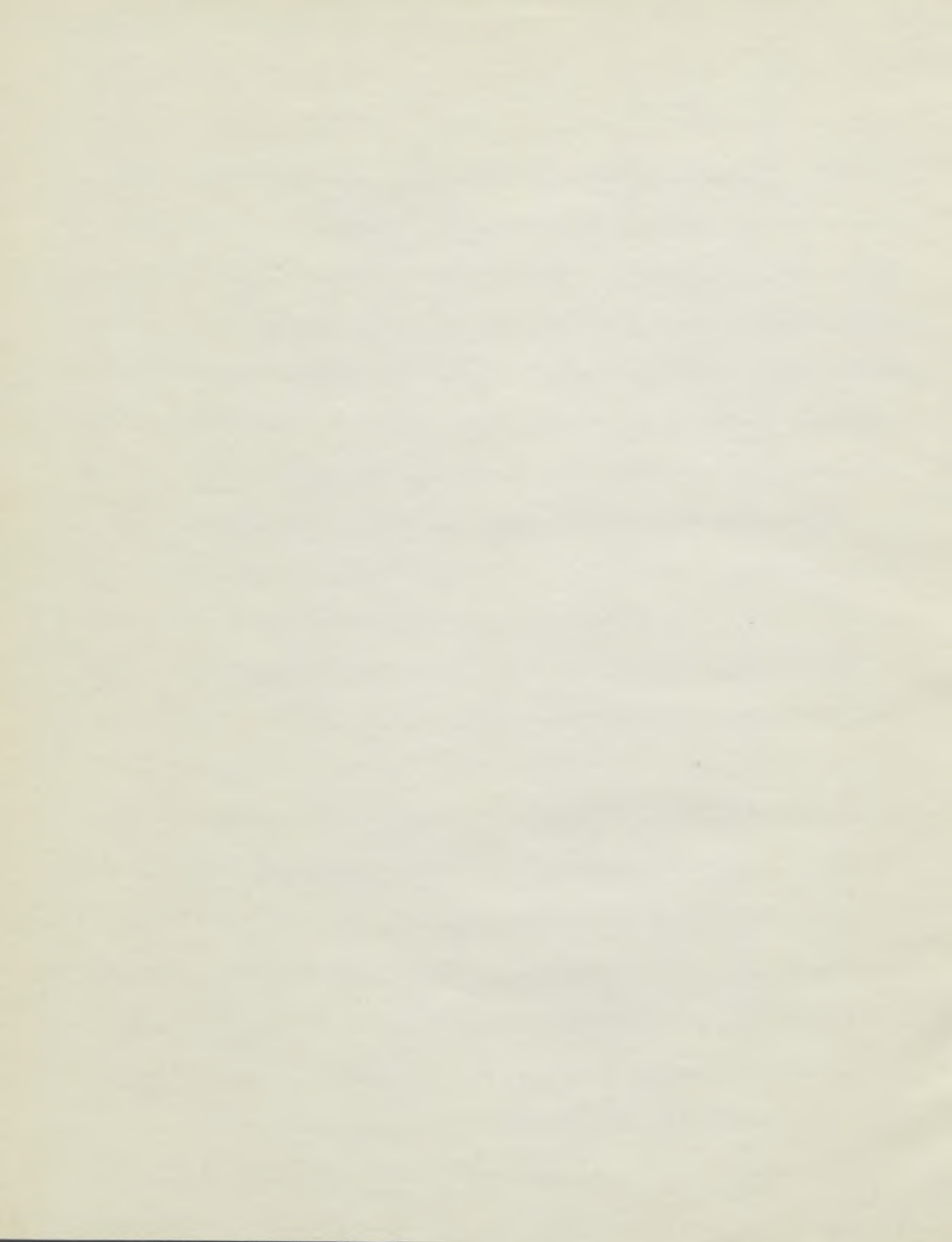
Aktív mezőgazdasági politikára lett volna Magyarország számára szükség, ezt azonban a bécsi kormány nem tudta megvalósítani, mint ahogy a löbbi országokban sem igen tudtak a bajba jutott gazdaság nagy tömegét segíteni. Totán azt gondolták, hogy a kormány ráut szándékkal nem akar a helyzetet segíteni, hogy inkább legyen a magyar földművelőkorszalólyt és ezáltal a történelmi Magyarországot. Ennek a gondolatnak a következtébe az gyakran pessimizmus fejlődik ki a magyar gazdaságnál. Ennek a gondolatnak a leküzdésére törekvők Gy. Fréchenyi István a Hírlébeben, melynek gazdaság politikája egészséges optimizmust kívánt. Arra akarta Fréchenyi rábírni a földművelőkors Magyarországot, hogy a maga erejéből valótsa meg azt a gazdasági politikát, amellyel a krízist legpörzheti! Ebben a nemzeti mentő munkában akadnak a nagy Fréchenyinek segítő társai, akik átérzve az ügy rendkívül fontos voltát, az irodalomban teret léptek, hogy egy lépéssel előbbre vi-

1.) Juványi-Grimwald: A Hírlé. bevezetéseben 8-23 e.

egyet a szent ügyet a cél felé. E harafiak köré tartozik Balászházy Fános, aki azt vallja, hogy „Az idő, melyben most élünk, kifejléni korszakra egy szebb jövővé válik, mi nem maradhat el. Akadályok, melyek késleltetik, nem lehetnek semmiivé, mert alappá a keresztény vallásban van, melynek egyik szent elve a jobbra lövés.”¹ 1847-ben írja ezt Balászházy, de ráillik ez működésének előbbi korszakára is. Ebben a korban már a nyugati államok a mesei gazdaságban nagy, mint az iparban nagy léptekkel haladnak előre. Némi haladást lehet tapasztalni nálunk is, a hiányt pedig a legciválóbb elmék és harafiak kettőzött munkával akarják pótolni. Különösen el voltunk maradva a nyugathoz képest műveltségben. Ennek oka köztudott: a sok háború, a keletről jövő támadások, a másfel irányuló török hódoltság, majd a Habsburgok bekebelezési lövésze. II. Főcsék méltóságos lövésze a törvénytelen rendelkezései nem csak a nemzet ellenállását ébresztették fel az alkotmány sértésével szemben, hanem belátta a nemzetet azt is, hogy ha fennmaradását biztosítani akarja, akkor európai mű-

1. Balászházy: Politikai és Statuszgazdasági Nézetek. Előszó

veltségre kell szert lenni. Már a 18. sz. végén hatalmas
 férfiak adták a haladó szellemnek hangot. Az újítás és
 haladás szellemé hatja át az 1790/91-ki országgyűlést, a-
 mely nagyon előbb II. József alkotmánygyorsító rendeletei
 miatt az alkotmányt akarja biztosítani, de csakhamar
 belátják a hűdök, hogy a reformok elmellőzhetetlenek.
 Ezeket a reformokat akarják az alkotmány szellemének
 megfelelően törvényes módon megvalósítani. Az ország-
 gyűlés a 67. törvénycikkkel 9 birtokságot küldött ki az re-
 formjavaslatok elbeszítésére. E birtokságokban ott talál-
 juk a magyar közelet legkiválóbbjait.¹ Nagy változta-
 lássokra volt szükség gazdasági téren, melyeknek megllé-
 tele a szocializációs birtokságoknak jutott osztály résziül.
 Megszületik a nemzetgazdaságlan Ikerlecz Miklós és Ber-
 zevicz Gergely műveivel, azonban a Martinovic össze-
 esküvés következtében beálló depresszió ennek további
 fejlődését egyelőre megakadályozta és mint Kaucz Gyula
 megjegyzi, a nemzetgazdasági szakirodalom hazánk-
 ban csak a jelen század második negyedében, jele-
 sül gr. Péchenyi nagyúrú és nagyhatárú kezdemé-
 nyezésére folytatán indult lényegesen fejlődésnek.²

1. Mátyusz G. A reformkor nemzetisége. Századok 1923/24 19. l.

2. Várlatok a Magy. Tud. Ak. Fővárosi Tört. 1831-81. 75 l.

Kéchényivel egy időben lépett fel irodalmi téren Balásháry Fános, akinek munkásságát ismertetni lesz célon, aki mint Mátyusz emlili egy lucatnyi könyvet írt - és mégis legbővebb életrajza a Hirinyei lelikomban van. Baláshárynak az érdemét csak a legújabb kor történetírása ismeri fel - Mátyusz elismerőleg ír róla, s megállapítja, hogy történetírásunk mellőzése őt és társait nagyon érdemtelenül érle.¹

„A hazát szolgálni s javát gyarapítani a legnevesebb kötelességi köré tartozik mindennek, ki azt mondhatja magáról, hogy hazája s tehetsége vagyon”² írja Balásháry és őt is ennek a gondolatnak a mély átérzése kényszerítette arra, hogy tollával is szolgálja hazáját, hogy végtelen hálóját kerője iránta, s nemzetét legalább egy lépéssel előbb vigye a műveltségben, polgárosodásban és vagyonszerelésben. Előszörben ő is a vagyonszerelésre, a gazdaság előbbre vitelére gondolt, mert kéchényivel együtt azt vallja, hogy az anyagi jólét, a gazdasági megerősödés a műveltségnek az alapja. Baláshárynak, a lausadatlan szolgálomú férfinak az életéről, aki nem csak, mint író, hanem

1. Mátyusz G.: Helytörténeti kutatás feladatai. Századok 1933/24

2. Balásháry F.: Fővárosi életrajzok.. Előbeszéd 15 l. [562 l.

mint gyakorlali garda és mint megyei tisztviselő is szolgálta hazáját, lényeg alig lehet löbbit megludui, mint amennyi a Himnyei lelikonban van. Ő maga nagyon keveset írt magáról, koraírói még kevesebbet, s az utókor csaknem elfeledte, pedig arra mentelte életét, hogy ennek jobbsorsát biztosítsa.

Balászházy Fáyos (Balászházy) nyugodt, Zemplén megye szolgabírája s a magy. tud. Akadémia rendszeres tagja, született 1797 március 6-án Tátoraljasújhegyen, hol atyja, Mihály, megyei főúrtárnok volt. Iskoláit szülőföldén kezdte, Tárospatakon a református főiskolán és Lőcsén folytatatta a jogot s Kassa végzetle. 1816-ban Gheorghelys ment gazdabírói tanulmányokra, egy év múlva megvált ettől az intézettől is és hazára ment, hol gardabíróval foglalkozott.¹ 1818-ban lépett szülei örökségébe, mint 20 éves árva. Lakása és gazdasága felokereletlen volt. Főke főúri atyja testületének a gyámsága alatt 1807-16-ig szaporodott nagyon, de ekkor vagyonra már gondviselőre bízottatott „s ekkoriban az árva dolgok irányásbani hanyagsága miatt megyei közeviszonyainknak”² két év

1. Himnyei repertorium

2. Balászházy: A tagostályban való zavarok.. 49 l. jegyzet

alatt annyira megesőnkedt tőkéje, hogy alig került egy-harmada kerébe, annak is fele behajthatatlan volt.¹ Tehát ő önmagán kereste az árvapénzesekeli kerelés rossz módjának káros voltát. Ez a csapás még nem volt elég, gazdálkodásának első évben jéquesés lette kintre vételét.² Horán kivette részét a reuvedésből és megpróbáltatásból, maga írja, hogy „Horán által esvén az ifju esztendőre kúr próbáján, környilállásaim mi hamar önsorsom felől való gondolkodásra késztették. ... Pusom emlékezés vissza neveltetésem idejében eltöltött némely évekre, melyeket nem a leghasznosabbon folytattam. A betűlet érés fellobbantá benmem a józan gondolatot, hogy az elmúlássalohozat mindenkor helyre itni igyekerrek”³ Amint a következőmennyek igazolják a mulasztottakat fényesen fölalta. Mivel megélhetését is ekkor még a gazdálkodás birtosította, a kedve is erre volt legnagyobb, arra határozta magát, hogy lehetőleg a gazdasági tudományban lesz mert minél több is-

1 Balászhány: A lapostóllyban való kavazok 49 l jegyzet

2 Balászhány: " " " " "

3 Balászhány: Tanácsolatok. Előbeszéd 28 l.

meretén. Gyakorlati munkákat olvasott nagy előnnyel (német munkákat), aranykivül gyakorlatban is megpróbálta elméleti tudását érvényesíteni.¹ A gyakorlatias munkák végre is siker koronázták, már 1826-ra földjeit és pröbléit kétannyira prosperitotta². Közben 1820-ban Pestre ment lakni s ott ügyvédkedett, de már 1824-ben újra otthon van, mert Templén meggye táblabírája lett. Erután állandóan Templénben él s itt mint kis-bírókos értékes megfigyeléseket tett, itt tapasztalta a rendszerlen bírók és legeltetési viszonyok káros következményeit, már eucor gondolható arra, hogy a lagasztás hasznait és is igényekök földbírókos társával megértetni.⁴ Ugyan itt tapasztalhatta a hitel hiányát, az igazságügyszolgálatának és a közigazgatásának tökéletlenségét, perfbeltri lassúságát. Mivel pedig az volt a véleménye, hogy a nemzeti műveltség és tudományos előmenetel sok fejedet

1 Balászháry: Tancsolatok... Előbeszéd 28-32 l.

2 Balászháry: A lagasztály... 49 l. jegyzet

3 Trinunzei repertorium

4 Balászháry: A lagasztály... 49 l. jegyzet.

és kerestet kíván"¹ tanulmányainak és tapasztalatainak első gyűjteményeként 1827-ben könyvet is a jukleuzgéséről, amelyből Klarimery így nyilatkozik: „En azt hiszem, hogy ezt a Minerva örömmel veheti fel”²

1828-ban már másik munkán dolgozik, amely hazánk belviszonyaival foglalkozik. Ugyanakkor a pesti nemzeti kaszinó pályakérdést tárgyoló ki, hazánk gazdasági dolgainak lékéselését tárgyaló könyv is, melyre Balászházy is beküldte munkáját Tanszolatok cím alatt, amely ugyan a határidőn túl egy hónappal érkezett, mégis, mivel a 14 beérkezett mű között ez volt a legjobb, a bíráló bizottság 70 arannyal jutalmazta. 1845-ben pedig ugyan ez a munka a Magyarországi Magyar Jutalomban részesült, mint az 1829-ben kiadott legjobb mű.³ Ugyan ennek a munkának átadott kiadását a Szecseinyi Pál házi alapítványából szintén 70 arannyal jutalmazták.⁴

Az 1830-ik évben két munkája is jelent meg.

- 1 Balászházy: Gyűjtemény a jukleuzgéséről. Előszó.
- 2 Klarimery lev. XIX. 373 l.
- 3 Balászházy: Tapsztály. 48-49
- 4 Szecseinyi repertorium.

De még ugyan ebben az évben újra nagyobb vesztésé-
si, amennyiben nagyobb kusiáját prállodává alakítottat-
ja át, itt prállodában esalódott, mert a régi falakat
nem lehetett használni, mint gondolta - és így az építke-
zés majd háromszoriba került. Így a nyugtalan kö-
szerevével, hogy minél nagyobb háronra legyen mert,
jó nagy vesztéséget szenvedett.⁴ Valószínűleg ennek a ves-
téségnek a tanúságaként fogamozott meg agyában a há-
lortási tudomány eszméje, amelyről különben az öko-
si iróklól olvasott. Balászhány e pátoraljanjheji háronnak
különben még az a nevezetése is meg van, hogy itt
adott Balászhány a megalakuló pátoraljanjheji kaszinó-
nak helyiséget.²

Az építkezéssel ért vesztéséget - legalább erkölsi-
leg-bőven kárpóloolhatta Balászhányt az a megfiorteltetés,
hogy az Akadémia igazgalósága 1830 nov. 17-én gazdaság-
tudományi munkáiért a lemmislettudományi osztályba
kendes tagnak választotta meg.³ Balászhánynak ez a meg-
választása sokaknak nem lehetett. Maximusz, akinek

1 Balászhány: A tagosztály. 49 l. jegyzet

2 Maximusz lev. XXI. 432 l.

3 M. Tud. Ak. Almuarchja. 287 l.

Balászházy minolombirodalmal jó ismerőse volt, sem róól elragadtatással jöla, pöt ő is püvesebben látta volna a helyen Fáy Andrást. Haximery Toldi Ferencnek írja: „Van még egy kit itt ismernek (B.) s még nem foghatják, minit léphete ő oda, holott oly sokan nem”.¹ Haximery itt a B. alatt egörö bironyosau Balászházyt érti. Gwennies Fridornak Haximeryhoz írt level² is azt bironyítja, hogy a Haximeryval levelerdoben álló irói körön birony Balászházyt nem nagyon ismerték.

Az 1831-ki felsőmagyarországi rendűlés alkalmával Balászházyt az őhitű esperes Jakovics Fánossal oly utasítánnal küldték Ferencesre és Mihályziba, hogy ott pöp pöval bírját nyugalomra a népet. Az itt történelket jól megfigyeltte, leírta és a követtékő évben kiadta.

Balászházy a zempleni öröklött birtokát 1836-ban eladta s helyette, Debrecenben vett más birtokot, egysermind qf. Vay Abraham jószágainak is igazgatója lett. Még 1833-ban adta ki az Újabb laparostalánsk a jüb-tenyörstés tárgyában című könyvet, melyet 1838-39-ben a két köteles Házartartás követett, mely a Magg. Tint.

1. Haximery lev. XXI. 431 l.

2. Haximery lev. XXI. 409 l.

Akadémia nagy jutalmában részesült, melyet ez évben a mű és Vörösmarty Marót bán című szimfoniáé közt adottak meg. 1841-ben jelent meg tőle az Előszult pályáirat, 1844-ben pedig a Debrecen mint van és jövődjé.¹ Ekkor már több nemcs vármegegyés táblabírája.² 1847-ben a két kötetes Politikai és Hatalmásközponti Véreletek adta ki: "Hoggy a szabadság harc alatt hol volt sabban milyem réxe volt, arról semmit sem tudunk, erre sohasev tér ki. Általában minden művészből a dinasztiahoz való ragaszkodása lémik ki, tehát valószínű, hoggy a nemzet és uralkodóház közötti harcban semleges álláspontot foglalt el, mert az sem lélekerhető fel, hoggy harcájának a szabadságával és függetlenségével szemben az uralkodó pártján állt volna, hiszen már a 40-es évek elején összeköttelest tartott fenn az ellenzéssel. - 1853-ban a sok utazás alatt szerzett betegsége miatt nyugdíjba megy. Életét most családi viadályok és pörlekedések zavargják meg s azért átteve lakhelyét Földesre.³ A Krinnyi lexikonban u-

1. Krinnyi repertorium

2. Debrecen mint van és jövődjé. Címnap.

3. Bolásháry: A pincegárdaiokról.. Előszó.

nyan úgy van, hogy utolsó éveit Debrecenben visszavonultságban töltötte¹, aronban ezt Balásházy maga cáfolja meg a Laportályban című könyvében két helyen is. Teljes visszavonultságban sem élhetett, mert még exután két könyve is jelent meg.

Még 1845-ben Károcszlai István superintendus egy iskolai és népkönyvtár polgári gazdaságának a megírására ösztönözte. Ezt részben meg is csinálta, de teljesen nem tudta véglegesen kioldozni - előbb elfoglaltsága, majd a Kavaros állapotok miatt (a szabadság harcának ez az egyetlen említése), majd pedig belesége miatt, aronban naponként erősödő egészségre - írja - reménytelenségre, hogy a költőnek léle befejezte², aronban erre már nem került idő, mert 1857 november 19-én Debrecenben - esetleg Földesen meghalt³.

Balásházy élete nem lehetett tehát változásokban gazdag romantikus élet, bár megpróbálta az élet kiindulmányait munkáiból a megelégedettség - amely a becsület és szorgalmas ember jutalma - sugározni. A szerény

1 Királyi repertorium.

2 Balásházy: A Laportályban - 91 l.

3 Királyi repertorium

magán életéhez méltó irói pályája. Nem azt kereste, hogy
 miként lesz neve inkább ismeretes, hanem azt, miként
 hasonlíthat közzé hazájának. Meg volt győződve, hogy-
 mint ember - ő sem alcsóhat tökéleteset, de nem fe-
 lejtette el Kölesy írtását sem, melyet egyik munkájá-
 ban jelligéül válaszolt: „Ne higgyétek, hogy volna em-
 ber elég erős mindig a mindenben a leghelyesebbet ki-
 találni. Legtöbb esetben vagy saját gondolkozás, vagy ide-
 gen írtás tanít meg a rossz helyett jót, a jó helyébe job-
 bat lenni.” Ezen irónok prózája munkáit a haladói,
 művelődői s vagyamosodói vágyó magyar birtokosoknak,
 mint polgárainak a művelődésével és gazdagodásával
 a nemzet halad elő a műveltségben és gazdagságban. Azt
 tartotta Balogháry, hogy a legnemesebb cél hazafini érés-
 től áthatva a hazát polgálni és ő lényeg a hazát is a-
 karta polgálni a lapasztalás termékeny merején pró-
 galommal és igyekezettel gyűjtött ismereteivel - meg léven
 győződve, hogy nemis célra törekedni is érdem.²

Balogháry korán az irói pályára lépett, máj 1824-

1. Balogháry: Sebeseu mint van.. Fellige
2. Kirungyi repertorium

ben jelentek meg több encyclopédiai és történeli cikkek s polémiaiak a lapokban. Itt a Felső Magyarországi Mennévába, gazdasági cikkeket a Mersei Gyardák Barátjába és az Athenumban. A homi vízválasztásokról az Akadémia Közönyvébe s ugyanott van Emlekezéséde Magyaralfi Dávid felett.⁴ Naggy megismerhessük működésének irántját és fővonalait ismertetés röviden megjelent dolgozatait.

Gyógykezelés a juklenszörteőről, mely magában foglalja: A mexinói, vagy helyenbirkának, valamint egyéb homni fajta jukoknak lenyörteés s nemestés módjait; nagy szinte ezen gyenge szerkesztés állatinem veszedelmes nyovalyáinak gyógyítását; többek között a metely beleségnek bizonyos orvoslási módját. Szererte: A juklenszörteő tudományában járatlan lenyörteők, kezdő gyardák s gazdalisörtek számára a legújabb tapasztalások s lenyörteési princípiumok szerent, több esztendei önön próbakételei által erősítve, eredeti ismeretekkel proporitva s homni állapotunkhoz alkalmaztatva Balászhágy Fajos. Megjelent kassán 1827. Két kötet. Második kiadás

1. Himnzi repertorium.

u. o. 1833. Harmadik kiadás Pest 1836.

E munkának a címe röviden lemondja egyszerűsége a munka tartalmát is, csak azt kell még hozzátenni, hogy foglalkozik még a gyapjúval is, még pedig meglehetősen bőven. Ismerteti a lipcsei gyapjú bíráló láposág predetét, létesítésének okait és a láposág működését. Ismerteti a gyapjú anyagát, tulajdonságait, melyekből a minőségre lehet következtetni és itt még a gyapjúval való kereskedelemről is.

Pannásolatok a magyarországi méri gardák problémára. Magyarban foglaltván azon akadályokat, melyek a gardaságos szorgalomnak sebesebb kifejlődését hátráltatják azon módokat, melyekből fogva ezen akadályokon segíteni lehetne st. Tárospatak 1829. A Marciánusi jutalomban kérelmelt új jegyekkel bővített és át dolgozott kiadása a következő címen jelent meg.

Értevételek a homi gardaságbeli szorgalomnak akadályairól és orvoslái módjáról. Pest 1831. Harmadik kiadás (illetve ezen a címen második) u. o. 1835. Negyedik (illetve harmadik) bővített kiadás u. o. 1853. - Munkája elején kivonatban közli Berceányi Pál beszédét, amelyben 100 aranyból álló jutalom tértelt lesz, azon munka legjobb kidolgozójának, akinek a munkája felvilágosítást nyújt

a hazai mezőgazdaság körülállásaihoz viszonyítva a gazdálkodás minden ágára és landóssát ad a gyermekek cselőkeri nevelésére.

Ismertetvén hazánk gazdasági állapotát elismeri, hogy hazánk a gazdasági műveltségben nagyon el van maradva, de azt, hogy a magyar vad és a műveltség befogadókra kejtelen, sagadja. Hogy szomoxédaink jobban haladhattak elő a műveltségben, azt az eredeimerte, hogy a magyarság védőbástyája volt a nyugatnak a barbár kelet támadásával szemben; ez a védőkerék gyengítette a nemzeti erőt s megakadályozta (s megakadályozta) a műveltségbeni előhaladásunkat. Különben is a műveltséget is kényeztet korra létre. Hisz egy föld a népét műveletlenül is el tudja tartani, addig egy néppel sem fejlődik ki műveltség; csak akkor, ha már az a föld a megöröszörodott népességet nem tudja eltartani. Eből következik, hogy annál műveltebbnek kell lenni egy ország lakosságának, minél pürübb annak az országának a népessége. - Eöfolja azt az állilást is hogy az udvar és a kormány a magyarok művelődését igyekerten elnyomni, hogy az ipar és kereskedelem terén el uagynak maradván - szexinte - ennek sem az udvar politikájja az o-

ka, hanem ennek oka a magyar viszonyokban van, mert a magyar ember jobban meglatálja példulását a földművelésben és állattenyésztésben, mint az ipar ügyében. A fejletlen iparnak nálunk egyik oka az, hogy a kereskedelmünk is fejletlen. A kereskedelem érdekében, akorban Balászháry felfogása szerint is, az első lépést az udvarnak kellene meglenni. Hogy kereskedelmünk minoseg annak a hitel hiány az oka, a pénz forgalmat kellene tehát kölcsönvények által szabályozni.

Balászháry felfogása szerint csakis akorban a gazdasági ügyekben kell előmenni, amelyek hatái körülmenyiségnek is megfelelnék és a termelőnek is haszonnal jármanak. Kerülni kell a káros újításokat. Ha meggyondolva lesznek a reformok, akkor Magyarországon meggyorran annyi népnek is boldogan kell élni. A gazdasági problémának jelenleg több akadály van, melyeket 2 csoportba lehet osztani: közelebbi és távolabbi akadályok-ra. Az első alatt érti, hogy a fekvő vagyant különösen a kisebb birodalmak nem művelhetik előszerűen, még ha volna is lehetőségük hozzá, mert a birodalom még van rá a gazdaság a helyi viszonyokhoz kell alkalmazkodni. Ezen a bajon a communitativál és proportioval lehetne és kell is

segíteni, csak igazságosan kell azt végrehajtani, akkor ha-
szonnal fog járni. A távolabbi az az, hogy a gazdák és
a földműveléssel foglalkozók műveltség tekintetében ma-
gyon hatra vannak maradva. Erre a bajra a keszthe-
lyi és ovári ^{iskolák} nem segíthetnek, mert magasabb oktatást
nyújtanak, s számuknál fogva még erre sem elégségesek.
Legalább 10 gazdasági iskolát kell felállítani, ahol az
elméleti oktatás mellett gyakorlati kiképzésben is ké-
pesülhetnek a tanulók. A tanítás szempontjából ma-
gyon fontos jó tanácsnyelvi utasítás is. - Távolabbi akadá-
lyok alatt azt érti, hogy a fekvő vagyont örökösen adni
és venni nem lehet és a rálog nem felel meg annak a cél-
nak, amelyre alkotta lett.

Továbbá végül a homi állapotunkhoz legjobban
alkalmasak a földművelési módokat és pseudoxereket.
A sok nyomorú pseudoxert különösen kisbirtokosoknak nem
ajánlja, de a földművelési pseudoxer megválasztásánál első-
sorban a helyi körülményekre és a föld terméketére kell
figyelemmel lenni. Munkáját a communitativával já-
ró előnyök felsorolásával fejezi be.

Az okos gazda vagy gazdasági tudomány. Kérdések-
ben és feleletekben. Az alsóbb és falusi iskolák számára

a magyarországi környelállásokhoz alkalmaztatva. Pesten 1830. Második kiadás u. o. 1833.

É. Lankönyvnek praüt munkáiban ismerteti a különféle földeket, azoknak természetét s termőképeségét; a földművelési módokat a különféle földeken; a terméketlen földeknek termővé való átalakítását; a földművelési eszközöket - különösen az újabbakat; a földeknek a javítását; különféle növényeknek a termesztését; veteményes és gyümölcsösöskert kezelését; a földművelési pseudozereket és a háziállatoknak a tenyésztését (ide praütja a helyenhermyt is). Külön fejezetben praöl a jövedelemmel való gondalkodáspraöl, a takarékoságot és gondoságot tartja a legfontosabbnak. Könyvének első oldalékában a háziállatok ismeretesebb betegségeinek gyógyilási módját adja s a házi és házilag termesztethö (kezdithetö) orvostereket és azoknak hatását ismerteti. A második oldalékban egy történetet mesél el, melynek tanúságaként praüt jegyezheti meg az olvasó, hogy ha okosan gondalkodik, praogalmas és mindenben meggondolt, a haeros rjilásokat magálvá leeri, akkor gerdag és megelizedett lehet. Erután még praü példát hoz fel arra, hogy csak a praogalmas és becsületes ember boldogul.

Az adó és még valami. Pest 1830. Második kiadás u. o. 1833. Német nyelven is megjelent 1830 Vajdisek Főrefordításában.

Az adózási hákámban nagyon rendetlenül történi. Ennek az oka az, hogy a proták összeírása és az individualis repartíciók alkalmával kegyetlen viszályok történi, pedig ha mindezeki igazságosan bevallandó vágyokat, akkor az adózási rendszer sem lenne nagyon nehéz. Az adózási történi kegyetlen viszályok megszüntetése végett írja könyvét, melyben láncolat ad, hogy hogyan kellene az adóösszeírásokat végezni, hogy az rendszeres legyen. - A Valamiben dialogus formájában az összegezővendő országgyűléstől kezdve, amelynek az a célja, hogy a közt választásra utmutalásul szolgáljon.

Az 1831-dik portendózi felsőmagyarországi rendüléseknek történeti leírása. Pest 1832.

Az 1831-ki felsőmagyarországi lázadást, azért írja le, mert sokan főnök véleményét formáltak ezen történetről, ezért akarja felvilágosítani és azért is írja, hogy esetleg később egy hasonló szellemiség alkalmával leírása helyes utmutalásul szolgáljon.

A lázadásnak az oka a Felvidéken ebben az évben

ott öldöklő pestis (görcsmidőgy) volt sokkal kapcsolatban kü-
 lömböző rémhírek terjedtek el, amelyeket pletyka útján terjeszt-
 ettek. Az egyik rémhír az volt, hogy az orvág határidő ellen-
 ség áll, s hogy ennek betörését megakadályozzák, a kormány
 maga terjeszti a pestist. A másik hiedelem az volt, hogy a
 földesurak és a szidők a nagyon megerőszakodott közné-
 pet kiakasztják irtani, azért ők terjesztik köztük a vért.
 Ezek a hitesztelések a tudatlan néposztályok körében hittel-
 re találtak. A köznép felfogását lámoszotta látszólag az a
 lény is, hogy a kassai városi orvos kötelezni akarván a né-
 pet a védelmet nyújtó birsut poroknak a bevételére, a-
 melyet akomban a tudatlan népek nem akartak bevenni,
 amikor az orvos azt mondta, hogy a kutak vizébe szórattja
 a porokat, s így kénytelenek lesznek azt bevenni, ebből
 lámadt az a hiedelem, hogy a kutaknak a vizét mérgez-
 lik meg.

A legelső nyilvános engedetlenség Hécskeresztur
 helységben történt, majd Pákocon, Keutmarján folytá-
 lódtak. A lázadás a földesurak a megyei és kormány-
 zati listviselőknél és a szidők elfogatásában, kifosztásában,
 megkínzásában és némely esetben megöléséből állott. Pa-
 lásházyt Jakovics Fánossal Péreben és Mihályiba küldték

egyrészt a lakadás lecsillapítására, másrészt a lakadás okainak megvizsgálására.

Balósháry szerint a lakadásnak az oka a belső-
 gos műveletlenségben volt s nagy keletkezett, hogy keljének össze-
 lott erkölcsű emberek a nép tudatlanságát kihasználva
 felláttatták őket, hogy az ő segítőjükké magunknak va-
 gyonot szeressenek. Ezt is megállapította Balósháry, hogy a
 lakadásban leginkább a proleták helységei vettek részt.

A háztartás és mezői gazdaság tudományja. Deb-
 sereu 1838-39. két kötet.

Balósháry a gazdaságlant két részre osztja: az e-
 gyik a belső gazdasággal vagy háztartással foglalkozik,
 a másik a külső vagyis mezői gazdasággal. Ezek közül
 a háztartás a fontosabb, mert ezt külső gazdaság nélkül is
 kell folytatni annak, akinek valamije van, viszont me-
 zői gazdaság belső gazdaság nélkül nem lehet. - Felsorol-
 ja azon követelményeket, amelyek szerint a gazdaságo-
 dást hasznosan lehet folytatni. Utasítást ad arra nézve, hogy
 egy bizonyos földterület megmunkálásához mennyi igazvoni-
 marka kell s mennyit lehet legfőbbet hasznosan tartani.
 Megorálja a családapa köteleseit, hogy nevelje gyermeke-
 it s hogyan kereselje birokát.

Felsorolja azokat a módokat, ahogyan az ember kör-
nyezetesen vagyant szerezhet pl. kézi munkával, másoktól köl-
csönvett értékkel, ajándék útján stb. Érdekess, hogy nem szól
az öröklésről.

A gazdasági életben a pénznek van a legfontosabb
szerepe, úgy tekintik a pénzt, mint fázadókácsiák által
előállított tárgyaknak összpontosított értéki becsőt, azért
a gazdának arra kell ügykeznie, hogy minél több olyan
terméket állítson elő, aminek pénzt kaphat, erre úgy vi-
gyázzon, mint a pénzre, melyet kaphatna érte. A pénz-
rel kell legjobban lakarencskodni. Kifejti, hogy mi a hi-
tel, mi a hasznai, milyen kapcsolat van a mexei gorda-
ság és hitel között. Ismerteti a bankokat is és azoknak me-
rejét a gazdasági életben.

A házi dolgok kormányzásában a legnagyobb me-
rejt a családanyának, akomban az ő kötelességeit is-
merni kell a családanyának is. A nőknek legfőbb
kötelességük a helyes gyermekek nevelés, erre bő utasi-
lásokat ad.

A második kötetben a mexei gazdaság tárgyai-
ról írtak. Ez a munka - különösen az első fele nem
més, mint az okos gazda jól kibővített kiadása, a má-

podik felében is nagyon az, mint az okos garda, csak még jobban ki van bővítve, mint az első rész - különösen hosszasan foglalkozik a selyemhernyó tenyésztéssel.

A második kötetnek a bevezetésében foglalkozik a már előbb megjelent első kötetnek a bírálataival. Első bíró a Hírnökben bírálta, szerinte a munka mindent érintő, de felületese s némely megvilandó tárgyak a szerzőknek fel vannak áldozva, melyeket azonban még a második kötetben lehet orvosolni. Egy másik bíráló a Figyelő 1838. évi 41. számában (az 54. számost ért helyett) Balogháry Hartartácait új hűdornánynak nevezi, de előadásait pongyolassággal vádolja. Harmadik bíráló az "Szertető" szerkesztője, Fényes Elek, volt ("Szertető" 1838. 370-76 lap), aki bár kevés kifogást tesz a mű ellen, általában azonban ő is nagyon helyesli.

Az elárult pályáikat. Debrecen 1841. Két oldalakkal bővített második kiadás u. o. 1845.

A Gardasági egyesület 100 arany jutalom díjat tűzött ki annak a kérdésnek a vizsgálatára és megfelfedezésére, hogy: mivel a törvény engedelméből kárának minden részben létesülhet károsítály, mit legyenek a gardák, hogy ezen változás által a műveltebb és több hasznot haj-

ló gazdálkodás számára minél kevesebb költséggel és bír-
losan juthassanak, tekintettel vére a föld minőségét és
egyből körülményeket, jélesen pedig a nyári és téli iszláló-
rást, amennyiben a közlegelő a gazdasági által vagy vég-
kép megörökösök, vagy megörökösítették.

Baldsháznak a pályaféltelre beadott művét
valami elárulta a bíráló bizottságnak és így - bár legjobb
vált a munkája - a jutalomtól elesett, ezért is adta
neki az "Elárult pályáimat címet.

Ismereteti a gazdaságiára vonatkozó 1882/86 X. XII te-
ket és hozzá fűzi megjegyzéseit. A gazdaságiást nagyon kelje-
li - különösen ha egyesség útján jön létre - amit a körvény
megenged. Hangot ad a közkivánsálmak, hogy az öre-
kös adás-vételi lehetőség, ne csak névszerint, hanem va-
lóban is meglöréshessen. Erután keljesen a "Háztartás
is mezsi gazdálkodás tudomány" szerint a földművelést
és az állattenyésztést ismereteti, kilörve a téli és nyári iszlá-
lórára - szerinte mind a kettő gyakorolható, hogy me-
lyik kiförétebb az a körülményektől függ. - Hangot a leg-
kisebb költséggel lehessenek át a gazdasági a műveltebb
gazdálkodási módokra, annak első feltétele, hogy gazdasági
örököség feúröröggi dolgait rendbe kell hozni, amit a vál-

törzsnak és hitelemnek valódi felállításával lehet elérni. Erre nagy befolyása van a belvárosi adósnak, nagypis a hátsó-
 tartásnak, ott is mindenmel tanakékoskodni kell.

Debrecen mint van és jövőudóje. Debrecen 1844.

Debrecen kereskedelmileg, közigazgatásilag és iskoláit tekintve is fontos hely, mégis sok gáncs éri más városok köréből, hogy majd elcsúszad adósságai alatt; polgárainak jóléte ingatag; műveltségi eszmék befogadására makacs s így nem előre, hanem hátra megy. Erre példamunkát ad a Balászházy s egyházműködés ajándékát, amelyekkel a polgárok és a város jólétét elő lehetne mozdítani. Elismeri hogy adóssága lényegesen van a városnak, még pedig két féle: a földipénztörtéttel illetők és a házi-
 pénztörtéttel illetők. Azonban ezt az adósságot könnyen ki lehetne fizetni, ha a város polgárai között földet osztaná-
 nak ki. A polgároknak meg kellene engedni, hogy a mostani 16 nyilas helyett egész 50 nyilasiig bírassanak birtokot. Azoknak a polgároknak osztaniának ki földet, akiknek kellene. A birtok árát 20 év alatt kellene ki-
 fizetni és a város ebből költsége adósságát. A földosztást nyugodtan meg lehetne tenni, mert még nagy is ma-
 radna elég legelő s ebből a polgároknak és városoknak is

használatára.

Az erdei gazdálkodást tekintve a város fejlődés-
létéért, mert csoportosított vett át és azt fejlesztette elviek er-
dővé, úgy hogy most már nem csak a várost tudják ellátni
fával, hanem még fölösleg is marad, amelyek az árakból
mintén lehet a város adósságát törleszteni. Akontsivül kü-
lönösen Gutan lehetne az erdőt részben is használni, ami
mintén még jövedelmet jelentene.

Itt is javasolja, hogy a várost látszik bent a város-
ban, mert az által kapcsolódna a város levélle (a vármokból)
és csinosodna is általa a város. Ehhez azonban szükséges len-
ne a város egyes utcáinak a kikövesítése, amelyet léglá-
val lehetne megtenni, vagy kövesítés helyett fával burkol-
ni az utcákat. Az utca kövesítést valószínűleg kellene megter-
tíni mert így a legolcsóbb.

Foglalkozik a tanulmányok írott foglalkozásokkal is
és azt írja, hogy az itteni ember hihetetlen sokat dolgo-
zik. A földművelésben nagy az egyformaság, pl kereske-
delmi növényeket nem termelnek - erre rá kellene szok-
tatni a népet. Az állattenyésztés is rendszerellenül tör-
ténik. Az a véleményem Bolasháznak, hogy ha javasla-
tait megfogadják, sőt 20.000 Pengővel fog emelkedni a

város jövedelmére.

Politikai és status-gardasági méretek. Debrecen 1847. Három füzetben, két kötetben.

Az első füzetben, melyben az adókerelés javításáról szól még egyszer elmondja azt, amit „Az adó és még Valamiben” már elmondott, mivel a legközelebbi országgyűlésnek szept. tárgya nagy is az általános adózás lesz. Itt is lesz javaslatokat az adó igazságos önkiszárára, de itt sokkal részletesebben, illetve bővebben értékelik e tárgyról. Különösen a visszaéléseket akarja megmintetni, más, tulajdonképeni újítást nem is akar.

A második füzetben az állattenyésztésről és az azt előmozdító törvényes és egyéb intézkedésekről ír. Az állattenyésztés nagy ország életében oly fontos, mint a növény termesztés, tehát az állattenyésztést is nagy kelleve törvényekkel szabályozni, mint pl. az erdőművelést. Hogy nálunk az állattenyésztés nem áll elég magas fokozaton, annak több oka van, pl. hogy nálunk kevés jó ló van, annak okát a nagy mérvű lólovajlásban látja. A gardák nem is igyekeznek jó lovat tartani, mert csak a jobb lovat lopják el. Rigori törvényekkel, melyek a lovajt és az orgadát a legrosszabbban nyílják, akonkívül az igazság-molgálla-

lás oppositabával lehetne a bajon segíteni. A lovajok fel-
jelentőinek pedig jutalmat kellene adni. - A parvaomac-
ka leunyórtónak sörve az a befogdos, hogy a magyar fajt kel-
lene leunyórtani, mert ennek nagyon jó tulajdonságai van-
nak, csak azok a jó tulajdonságok még minseveek benne
kifejelextve. - A juhoktatás azért fontos, mert évenként
egyapptól 27-30 milliót vesz le az ország. Az állate-
nyésztés érdekébe az legelőket lövénnyel kellene rend-
szabályozni s pendőri felügyelet alá kellene venni. A ju-
hásozóra is lövénnyel rendszerabókat kellene hozni. A se-
lyemherényi leunyórtésról teljese az „Hártartás..“ szerint is.

A harmadik fűrtébe az adóságozba merült
föld is hárbitorokozok országos megmentéséről értékezik, a-
melyet merinte a bitorok helybecsének az emelése és segélt
nyújtó pénzügyi intézkedésekkel lehetne elérni. - A föld-
bitorokozok eladósodásának löbb oka van: 1.) az hogy a
francia háboruk alatt a gabona ára felokozott, a gar-
dák fényűzéséhez szoktak, amehyet olcsóbb gabona ár mel-
let nem bírtak s eladósodtak; 2.) a családok egyének el-
marozottak s a bitorok felaproxódott; 3.) a jólékonyság el-
maradása és a kamis kárttyások és 4.) a körmep romlottsága
és a pénzforgalom hiánya, ami az uszortát ebrextette fel,

ami a pénzüreléretes hiányában még most is del. Horvá-
járult még az eladósodáshoz a mérték aránytalansága
is, az egész országban minis egyenlő mérték erősség. Az utak
hiánya és a meglevők rosszága is elősegítette az eladós-
odást, mert a terményeket olcsóbban kell eladni, viszont,
amit venni kell azt drága pénzért kapja a gazda. Új
adóságokat szült a hivataltviselési vágy, egyesek a hivatal-
ok elnyerésére sok pénzt áldoznak. Az eladósodás leg-
jobbára nehezedik a középbirtokosokra, bár a nagybirt-
okosok is el vannak adósodva, de könnyebben kivergőd-
hetnek belőle. A jölet még legjobban károsítható az ipar-
os, józan életű munkás nép közt.

A birtok belbecsének az emelkedése lelemese-
sen a kamattal együtt állítása, tehát a 6-os kamatot,
amelyet a törvényhozás állapított meg, 4-re kell állíto-
ni, ami által a 100.000 forintos birtok 15000 forintot ér. Is-
merteti Fay Andrásnak 1845-ben lett 100 millios kölcsön
javaslatát, amelyet ő nem fogad el, mert ilyen nagy ör-
ségi kölcsönt csak 6-os kamatra lehet kapni és a ka-
mattal nem segít. Balogháry szerint az olcsóbb pénzfor-
galom létesítésére elég volna 2-3 millio pengőforint, de
akkor is még jó utakra is lenne szükség, amely külö-

mősen a gabona termelőit módosítani elő, de ezzel együtt az állattenyésztést is.

Az olcsóbb pénzforgalom létesítésére minden megyében, szabadalmias kerületben s nagyobb királyi városban bankokat kellene felállítani, némileg a bank-ékpénztárak módjára. Ehhez kellene 3 millió pengő, ezen összegekhez kellene még csatolni az árva pénzeket pe-
 nekívül mindenki beleszámítva a pénzt 1 forinttól kezdve a bankba. Az árva pénzekről 4-es kamat járna, a ma-
 gán betétek után 1000 ft-ig 4-es, ezenfelül 3 és feles.
 A kölcsönzés általában 4-es kamatra történne. Ha az a bank rentábilis legyen, kellene, hogy a banknak helyiséget a megyék aduának és a tisztviselőit a hatóságok fixessék. Az összes bankok egy fő tisztviselőtől függ-
 nének, ez alatt állna 4 kerületi felügyelő, akik a kerületekbe tartozó bankokat kötelesek évenként felülvizsgálni. A központi igazgatás azért működ-
 nek, mert a bankoknak össze függésben kellene lenni egymással, azért, hogy ha az egyik bank megszorul, a másik segíthessen rajta. A bank főhivatalnokait a kormány nevezné ki, de másadással tartoznának az országgyűlésének is és az országgyűlési többségének az i-

létele hivataluktól is megfoszthatja őket.

A bankok szervezésével kapcsolatban javasolja, hogy minden banknak két főosztálya legyen: főosztály és főosztály. Fel sorolja, hogy milyen tisztviselőkre lenne szükség: egy elnök, egy ülnök, egy könyvelő, egy segéd könyvelő és egy pénztárnok, ezekhez esatlakosra még ellenőrzés végett egy me-
ggyei iradó és pámiolálóadó kassza, akik meggyedévenként vál-
loznak. A bankok alaplétszámának az országos kincstárból kell
folynni, az ehhez szükséges 3 millió pengőft a nemzet osztályai,
mint subsidiumot is megadhatnák, de hogy gyorsan meg legyen,
kölesőre kell felvenni. Ez a 3 millió az évesbeüti 1 millió arva
pénzrel és a magánbellelkel 3 év alatt 7 millióra szaporodik,
ami már 22.5 millió váltófor. Ugy gondolja Balogh, hogy
ezen bankok felállításával már 6 év múlva a kincstár jö-
vedelme 1 millió lenne. - A bank ingatlan és ingó vagyonra
adva hitelet. - Balogh szerint a gardákat a végpórtulós-
ból csak így lehet megmenteni.

Az általános adókat körülnyíleg kell kimondani,
mert nélkül nem alakulhatnak jólétség közintézetek,
rosszak maradnak az utak stb. és a gardák teljesen töm-
re mennek.

Mivel Erdélyben nagyon súlyos rosszak az állapotok

aként ugyanolyan módon kellene ott is segíteni, mint az anya-
országban.

A jövőre végre az érvényt meg kell kívánatni, mert ezen
melytől megkabadulva értékesebben lesznek a birtokok és több
hitelek lesz. Azon az ellenvetéssel, hogy az érvény eltörlése után
a magyar családoknak nem lesz alkalmuk az eladott földeket
visszaváltani s így a magyar föld idegen kézzel kerül, azt fe-
leli Balogháry, hogy ha nem lehet majd visszaváltani a föl-
det, akkor majd a magyar nemek nem is fogják olyan könny-
szerrel elváltogatni.

A jó utak elősegítik a kereskedelmet (ez által a ter-
melést) és kiváráb azt, hogy az ország egyik részében éhínség le-
gyen, míg a másik részben elpocsékolni kénytelen a gazdaga-
lomját, mert nem lehet szállítani. Ut építésre 3 mód van:
vagy adóba vetik ki az ut építési költséget, vagy a község é-
pített utat és azon vámsat vezet; ez utóbbit Balogháry jobbnak tartja.
Az utépítést az országos községekkel kell fedez-
ni s az utépítésekre is egy főbírósnak kell felügyelnie.

Az is befolyásolja a birtok belbessét, hogy milyennek
még lakik azon a vidéken prorgalmas-e, vagy hulla és mű-
veletlen. Aként a műveltség emelésére, a köznevelés javításá-
ra mindent meg kellene tenni. Két móddal lehetne ezen

segíteni, 1) a fejnideki pendszert 2) a népoktatást kellene javítani. Balaszháry melidebb, de célra veresőbb hiünlés-lörvölmyeket akar. A népoktatás terén nagy újítást javasol; a köösöséges iskolákat ipariiskolákká kell átalakítani, még pedig nagy részt mezőgazdasági ipariiskolákká. A felnöflek nevelésére pedig a mértékletességét erényt kell köztül terjesztetni. A jókai mezőgazdasági próbálatommal fejlődés utánái a kereskedelem és máipar is.

A fincsegaszdásokról és borkereskedelemről vagyis a magyar és csehslovákiai boroknak sajátosságaihoz alkalmazott kezeléséről. Szervi kilencévi több eret hordó különféle borokra való felüggelési tapasztalataiból, az irodalmi lexmészek figyelembe vételével. Pest. 1856.

Mivel a problémáüvelés magyobb hasznának a borkereskedelemnek egyik főcelléka a célszerű fincsegaszdásokat, azért szükséges a bor helyes kezelésének ismerete. A hazai és különösen a borkaji borkelési magyobb szokul lörlének, mert minemének fincsegaszdásati ismeretek pebből énekként több millió kár van. Magyobb hozták a magyar bor hilelet a hamis borok, már egéző borgyarak létesültek és ezek leszik lörkke a problémás gaszdásokat. Az eggedásítás is magy kár, ezzel nemben Balaszháry a problémáke-

leket ajánlja.

Észtán felsorolja a különböző boroknak készíteni módját, sokat foglalkozik a hegyaljai borokkal és az azokival. Felsorol mindenféle foglalatosságot, amelyet csak az akkori modern bortekelés megkíván: borhák, pince, hordó, aksones stb. minden előfordul ismertetésében. Felsorolja a borok betegségeit s azoknak gyógyítási módját.

Melve következő szakaszában a bortkereskedelemmel foglalkozik. Hazánkban már az óriád korban magyan jövedelmű volt a vőelőkereskedés, ami csak nagy leletséges, ha élénk bortkereskedés is volt. Néhol a kormány vámsakkal korlátozta a bortkereskedelmet, nagy látókör akkor, midőn az örökös lantományással kapcsolata kerültünk és Ausztria mint bortermelő ország is szerepelt és igyekeztek annak javáért a magyar bortkereskedést elnyomni, — ami sokszor sikerült is. De a magyar pendes indítványozására közös u-salkodásunk löbböröt segítettek a bajokon. — A 17. és 18. században a bortkereskedést főleg keressegi keresők, keresési és kassai kereskedők irték, akik nézben prémiumokért cseréltek, vagy prémiumt adták a bort. Ekkor már a magyar bortkereskedés előmozdítására löbb látvány alakult. A 19. század elején is löbb látvány volt alakulóban, de

mind nagy nehézségekkel küzdöttek, a jó leveleknél tovább nem igen jutottak. A nagyobb városok mellett voltak kisebbek is. Különösen hegyaljai irrealiták foglalkoztak bor és kőserbor kereskedelemmel, ezek a termelők érdekeivel éppen nem tövölve eszafaságokkal - főleg a hegyaljai-a bortermelőket sorvadozó állapotra juttatták. - Újabbaw jobb viszonyok várhatók, öfelsége 10000 forintot adott a Gyakdasági Egyesületnek a bortermelő előmozdítására. Mikor Balásházy ezen munkáját írja, már több lakoslat van alakulóban, melyeknek célja a borkereskedelem előmozdítása. Balásházy a nagytömegekben való kivétel helyett, a kis lételek, a butélias borok kivételét ajánlja. Borkereskedelmiünket különben kerinte hákonu lényező együtt-működése emelheti fel: a külföldről érkező kereskedők, az egyes helyföldi kereskedők és a létező részvénys borkereskedelmi lakoslatok. Ezenkívül azonban nagyon fontos az, hogy el-hagyják a régi rossz borkereselési szokásokat és a modern, hasznos borkereselést megismerjék. Ré kell léni a persző gyártásra is (melynek utolsó módját Balásházy a „Gyártás”-ban írja le). Legnyilvánzólegesebb azonban a bort ivőgekként eladni. Nagyban akadályozza borkereskedőinket az a körülmény, hogy házáuk fekvése ebből a szempontból nagyon rossz. A folyó-

kon nem lehet szállítani, mert irányuk miatt erre nem alkalmasak - csak a Póvodá és a Dunajec leme irányánál fogva alkalmas; de ennek előbb szabályozni kell, így hát csak tengelyen lörléshetik a szállítás, de még így is nyerbleges lehet, ha javaslatot megfogadják.

A lagosztályban való kavaron listába hozataláról, tárgyaltam a lagosztály eredetét s mibenlétét a külföld főbb frontjain és harcukban s jelen lövész állását. A biológusok különféle régeit; a harcokból és munkás osztályt stb. Éghajlati, földminőségi, halászati viszonyait. Micsoda eredményeket szült a harc és ott itt-ott keresztlé vitt lagosztály? Az iródalom működését a lagosztályra s azon uton köré lett javaslatokat. A kisbiológusok idegenkedését a lagosztálytól. A lagosztályban való kavaron listába hozatalát, az előzményekből való következtetések szerint s a hibáiban lett lagosztályok jóválebelét. Pest. 1857.

Az e mellett itt is leme van jóformán az egész latalom, a legközelebb elmondva, ahogy csak lehet. Az egész védelmet a lagosztály működésére és hasznosságára mellett, mert a lagosztály működésére és hasznos is ott, ahol közölkéntéssel s a viszonyoknak megfelelően lett végrehajtva. Kezde hall azokkal, akik a lagosztályt az állattenyésztés rovására

is végre hajlják. Azokat a legelő réseket ugyanis nem szabad felosztani, amelyeket mássa, mint legeltetéssel használni nem lehet és ha ebből egy emberre kevés esik. Ilyen helyen fenn kell tartani továbbra is a lakópolai arányosított legeltetést. A kisbiológusok azért idegenkednek a lagosztálytól, mert sokan a legelő felosztását nem akarják. Févednek azok is a kik azt gondolják, hogy Balogh a növényi termelést is felakarta áldozni az állattenyésztésnek, nem, ő csak azt a helyet követelle az állattenyésztés számára, amelyet az a hasznosságánál fogva megérdemelt. Míg a termények ára, abban a korban, midő közepes termés alkalmával is nagyon alacsony - kivéve a kereskedelmi növényeket - addig az állattenyésztés mindig jövedelmező. A rossz termés által okozott gabona hiánya mióta a lakópolmaglárak felállításával akadályozható meg és a malomok tökéletesítésével. - Derinté párosítani kell a belterjű gazdálkodást a külterjűvel.

Balogh első sorban gazdasági író volt azonban nem igen volt korának olyan kérdése, amelyet ne érintett volna munkáinak valamelyikében. A korszellem és Keche-nyi levei jutnak kifejezésre munkáiban. „Az elégtelenség esetleges kilátásait migorubb és gyorsabb biünte-

ló eljárással kell megfékezni, a listaviselőknek pedig jó fi-
 késsel kell ellátni. Az uralkodó kerüljön minden ujítást, el-
 lemlen egyezkedésre a bürokratikus ügykezelést, az ál-
 lami hivatalmunkákat jól megfontolva a feljebb valóra aján-
 latára lépesse elő. A nemesség köréből nevelésintézetek fel-
 állításával kell a hivatalosra alkalmas egyéneket kivá-
 logatni. Az adó leszállításával, a kereskedelem korlátozása
 eltávolításával, az országos törvények eltörlésével kell meg-
 szüntetni a polgárok és kereskedők, a lemtény emelésével és
 az előlepletesek megkönnyítésével a katonaság, az adó és
 katonaszkoda új szabályozásával, a mexei törvények eladá-
 sának megkönnyítésével pedig a földműves jobbágyok ell-
 gületlenségét¹ Persze Balogháry nem volt oly éles szemű po-
 litikus - sőt egyáltalában nem volt politikus - mint Ké-
 chenyi és így ő a forradalomnak a veszélyét nem látta s
 ettől nem is féltette a nemzetet, legalább is a mindenki-
 esiségre figyelmező és megemlítő Balogháry, erre sohasem hoz
 célzást sem. Nem foglalkozik a katonaszkoda kérdésével
 sem. Ő mint gorda a mexei gardaalkodással - ennek min-
 den elnevezhető kis részével - foglalkozik s a többi korszak-
 oú eseményeket is csak annyiban vizsgálja, amennyiben azok

1. Málgyusz G.: A reformkor nemzetek. Századok 1923/24. 33 l.

az ő léma köztben is hatnak. Nevezeti életünk fonalapja a
 mexei gazdaságkudás és mégis pennoniféle iskolában nem ta-
 mitják meg ezt a tudományt, amint megérdemelni¹, ennek a
 hiányát akarja némileg pótolni Balasháxy, nemcsak annak,
 hogy maga is is népszerű munkákat, melyekből a művel-
 telés gazdaságkudási módok elszájtathatók, hanem gazdasági
 könyvet is ír alsóbb iskolák használatára, sőt erre mű-
 sokat is felvált². Balasháxy gazdasági könyvét a régi és
 újabb gazdasági íróknak az ismerete és több évi tapasztal-
 lat és kísérlet alapján írja³, tehát amit előad, nem mind
 theoretikus, hanem próbálételek eredményai⁴ is.

Gazdasági politikáját röviden meg lehetne
 megfogalmazni, hogy termeljenek minél jobbat és mi-
 nél többet, de inkább kevesebb jót, mint több rosszat. A fő-
 sely mála a termelésen volt (a termelési ár alatt értve itt
 az állattenyésztést is), a többi momentum csak aranyi-
 ban értékesül mála, amennyiben az a termeléssel kap-
 csolatban áll, azt előmordítja, esetleg hátrállítja. Abban

1 Balasháxy J.: Elárult főképzés. Bevezetés 14 l.

2 " " A gazdaságban való... 91 l.

3 " " A hártartás és mexei gard. Előbeszéd 30 l.

4 " " Tanácsolatok. Előbeszéd 32 l.

Balászházy teljesén kéchevnyi követője, hogy elsősorban a termelésel foglalkozik, csak míg kéchevnyi a gazdaság politikájának a kereskedéssel, iparra, vámsra vonatkozó részével is foglalkozik,¹ addig ezt Balászházy - legalább is gazdaság politikai szempontból - nem teszi. Eggyedül a borkereskedelemmel foglalkozik bővebben, de fejeletetéseit tulajdonképpen itt sem magára a kereskedéssel vonatkoznak, hanem a bor keresésére. Általában a kereskedéshez és iparhoz nem nagy érdeke lehetett a magasabb szempontból nem is foglalkozott velük, csak ott érintette őket, ahol a termeléssel kapcsolatban említésük csaknem elkerülhetetlen volt. Azokat a különböző hatásokat igyekszik kimutatni, amelyekkel a termelést lehetőleg tökéletessé lehetne tenni. A termelési tökéletességre azért volt fontos, mert vagyonosságát idézték elő, már pedig a vagyonosság, az anyagi jólét a műveltségnek az alapja.² A jólét pedig csak úgy juthat vissza, ha mindezeki meglesxi előmozdítására ezt, ami csak tőle lehetik.³

Műveltséghez hátra vagyunk. Ezt Balászházy is tudja, de az önkös pazarlások peremi jóra nem vezet perel a baj-

1 Iványi-Gyömröld: A Hírlélekezőkben 76-76 l

2 Balászházy: Politikai Statusq. Nézetek II. Előző 55

3 " " " " Fellelge.

kon még szughitani sem lehet. Feltétele van szükség, megkeresni, hogy hol van hiány és hiba s erre kell segíteni.¹ Hogy a gyarlalanságot illető - főleg kisebb-birtokosoknál nagyobb műveltségre volna szükségük az nem kétséges,² erre nem is igen lehet erődalkozni, mert az iskolai oktatásban, a gazdasági ismeretek tanulása egyáltalában nem szerepel.

A latin nyelv mellett vallást, Akámtant is kevés földrajzot tanulnak, pedig a latin nyelv helyett - amelynek a tanulására fordított időt majdnem elveszethetnek lehet mondani - helyesebb lett volna a közeletlen is használható praktikus ismereteket tanulni.³ A tanulásnál mindig a célt kell szem előtt tartani, amelyet az oktatás által elakarunk érni s a célhoz kell alkalmazni a megfelelő eszközöket is.⁴ A dolgozó nép szükségét is javítani kellene, ebben a munkájában Balászhány a főszerepet a papoknak juttatja. Különben az iskolában kell nevelni a népet már gyermekkorukban. A községes iskolákat ipariskoláknak kell átalakítani, megpedig mivel az ipar három ágba oszlik: ke-

1 Balászhány: Tanulólátok... 76 l.

2 " : Fagoratólyban való... 90 lap

3 " : Politikai és Hatusg. Név. III. f. 107.

4 " " " " " " III. f. 98.

kereskedési, mesterségi, vagy műipari és gazdászági iparira, a-
ként a meglevő iskolákat ilyenekké kell átalakítani.

Mint hogy pedig az ország lakosainak nagyobbára mezőgaz-
dászokból áll, a népiskolák nagy részét mezőgazdászági i-
pariskolákká kell átalakítani. Kereskedelmi és műipari
iskolákat, csak nagyobb, népesebb városokban kell felállí-
tani, mert az anyagi jólétnek Magyarországban a fő-
alapja ugyan a mezőgazdaság, mégis a kereskedelemnek
és műiparnak legalább középszerűségig való felemelke-
dése nélkül a nemzet anyagi jóléte nincs biztosítva.¹

Ezeknek az újításoknak a keresztülvitelébe, a-
zokban jól képzett tanítók kellenek, mert az iskolák
jobbítása, a tanítók jobbításán kezdetik, még akkor is,
hogy az amit tanítanak épületes tartalmú legyen.² A-
zokban az ilyen tanítók hiányoznak, tehát elsősorban
is ezeknek neveléséről kell gondoskodni — de még tanító-
képző intézetek nincsenek. Ezen úgy lehetne segíteni,
hogy minden akadémiához és kollégiumhoz csatolnának
egy tanítóképző intézetet, ahová olyan idősebb emberek
is felvehetők volna, akik a tanítói pályára különös

1. Balásházy: Politikai és Statiszt. Név. III. k. 104-106 l.

2. " " " " III. f. 107 l.

hivatalost érezték addig is, azonban, míg ilyen alkalmas tanítókat végeznek, több helyen lehetne gazdasági ipariskolát felállítani - ott ahol a régi tanító értelmű és az iskolának kertje is van - ha a tanító a megyei gazdasághoz, különösebben a kertészethez is a megyegazdasági igazhoz nem ért, akkor is át lehet alakítani az iskolát megyegazdasági ipariskolává, mert majdnem minden helységben van olyan értelmű ember, aki szívesen tudná tanítani és gyakorlati utasításokat is adhatna. Ez ~~piacra~~ természetesen punak az iskolának csak akkor lehetne, ha jó tanítókörnek is lenne. A központi Gazdasági Egyesület által kiadott Gazdasági Kiadvány, csak addig használható, míg jobb környv nem készül.

A gazdasági tanításnak a levezetése alkalmával a tanítóknak egy-két holdnyi földet kellene adni, ahol a tanító különböző hasznos növényeket termesztene, melyeket a tanulóknak művelnének p a vele való foglalatossággal termesztésüket tanulnák. Annyira fontosnak tartanánk ezt Balászhány, hogy törvénybe szeretné vitetni, hogy a kommunális és regulatív alkalmával a közös földből pár holdat a tanítóknak is kapjanak.

1 Balászhány: Polilikai és Statuogard. Népszek. III. f. 107-109.

2 " " Tanácsolások... 144 l.

Nagyon baj az is, hogy a tanulóknak sok helyen nagyon kevés a fixetésük, annyira kevés, hogy abból egy tanul, művelt roppán nem tud kijönni sőt el sem vállalkozja az állást. Ha ilyen helyeken az országos tudományos alapítványok jövődelméből nem pótolható a tanuló fixetése, akkor azt ajánlja Balászháry - hogy az államnévtervből pótolják azt. Mint Porsorosrágban, ugyanitt is állapítsák meg a tanuló fixetése minimumát és ahol eunyi a tudományos alaptól nem telik, azt pótolja az állam.⁴

Azra akorban, hogy hasznosabb gyakorlatot lehetne folytatni, az iskoláknak az átörövezése még nem elég. Mert hiábavaló a jó tanuló, ha a hasznosabb és műveltebb gyakorlati módokat, melyeket csak az iskolák tanítanak - más akadályok miatt - lényegesen nem tudják venni nem lehet. A gyakorlati magasabb fokának iskolai ismertetése és tanítása csak az első lépés, amely után akorban nem szabad megállni, mert az magában esély eredményel jár. Vannak hazánkban különösen gyakorlati földbírók, akik eltt-olvasottságuk és utazásuk révén - a műveltebb és több hasznos adó gyakorlati módok nem ismeretlenek, mégsem folytathatják azt, mert megakadályozták.

1. Balászháry: Politikai és Statiszt. Nézetek 189. l. III. f.

elben őket a hazai szokások és törvények.¹ A lagosítás-
ra gondol itt Baldshány elsőszobán, amelyet törvényben
csak az 1832/36 országgyűlés mondott ki. Ha a reformok
meg is történnek gazdasági léven, még akkor sem ma-
kad megelégedettew, az máx egyszer meglaunt elvek
szerint folyvást egy formán gazdaságnak, mert a ki-
lövözo földművelési fogások folyton tökéletesednek. A-
rét mikéges még jó gazdasági gyakorlatokat is garda-
sági folyóiratokat is kiadni, melyek a gardás kerébe
kerülve a legújabb tapasztalatok eredményeiről értesí-
lik a gardákat.²

Nagyobb szerepet kíván a gyermeknek nevelésében
a műlöknek juttatni. „Kérek miniszteradva műlök...
... gyakoroljátok őket (fiailokat) a föld bevetésében, má-
val a gazdasági foglalatosságokban, ami nekik nem
csak gyönyörűséget szerez egyszer, de hasznat is”³. Nagyan
elsőszobának vélté, ha a műlök felszerült gyermekeik-
kel közölnék gazdaságuk állását és figyelmetlen
mállalatjukmal sikerült, nagy nem sikerült voltára, hogy

1 Baldshány: Tanácsolatok... Előbeszéd 37-38.

2 " " A háztartás... Előbeszéd 15.

3 " " " " 21.

sáskaw annyi idegen velt, hogy „A hártartás” egyik bi-
 rálója, új tudományának mondta. Balásházy szerint a
 belső és külső gondalkodás folytatására előszörben hozzáér-
 tés kell, amelyet elméletileg is gyakorlatilag lehet megre-
 xenni; az előbbihez jó gazdasági könyvek olvasása műke-
 péssé - ezt különösen ajánlja Balásházy „A hártartás” le-
 vetésében, amelyet magát is ilyen jó gazdasági könyv-
 nek mánt, amelyből lényeg alakított kora olvasója, mert
 a könyv kora pirossomlám állott - az Akadémia nagy ju-
 dalmaiban részesült - s mindkét gondalkodás legapróbb
 részleteivel a leglehetőbban foglalkozik. Nagyon sokat
 foglalkozik Balásházy a földművelésnek a technikai rész-
 vel, melyről itt csak annyit kívánok megjegyezni, hogy
 figyelmé mindenre kiterjed; mántás, vetés, gazdasági en-
 körök, azoknak kezelése mind bőven le van írva.

Balásházy gazdaságpolitikájának - a löbb termé-
 lés szempontjából - kiemelkedő részét képezik munkáinak
 a föld termővé tételéről szóló paraszai. A terméket-
 len föld termővé való átalakítását ő megtelekesíté-
 nek nevezi. Gazdasági szempontból (szempontból) nagyon
 fontos a terméketlen területeknek termő területté való
 átalakítása és a kevésbé termékenyeknek termékenyeb-

harké való változtatása. Ez a löbb termelőre való lönhvés
 is már bizonyos magasabb kultur fokat jelelt. Balaszhá-
 rny a köniclás is terméskövel rakott föld, a víz miatt hasz-
 nálhatatlan föld, a pinkföld, a repülőhomok és az erdős,
 bokros helyek megtelekesítéséről ír.¹ Az ilyen földeket
 ő vad földnek nevezi, mert termelőre alkalmatlanok.
 A köniclás helyek megtelekesítése nagyon egyszerű, csak a
 követ kell lemondani róla; az erdős, bokros helyekről meg
 csak a fákat és bokrokat kell kivágni és ha a talaj kü-
 lönbbe termelőre alkalmas, már késő is a megtelekesítés.
 Szomban a víz miatt használhatatlan föld megtelekesi-
 tése már nem ilyen egyszerű. Föld eset lehetséges, amint
 a víz miatt alkalmatlanná válik a föld a termelőre. A
 folyó vizek kártékony áradásait csak nagyobbterű munkával
 lehet megakadályozni s ez kétféleképpen történhetik: vagy e-
 gyenes kanálisok ásásával sebesebb lefolyásra kényszerítik
 a vizet, vagy pedig erős föltetésével megakadályozzák a
 víz kiáradását. Ez a folyó szabályozás, ha hi. csak a
 víz kiáradását akadályozzák meg, nagyon lökéletlen. Fö-
 kéletes az a vízszabályozás, amely a felesleges, kártékony
 víz kiáradását lehetetlenné teszi, de márkarság idején a

1. Balaszháry: A hártartás... II. kötet 40-55. l.

folyó földművesített vizeit öntözésre lehet felhasználni. „É-
 réssel fogva - írja Balaszháry - prikságosmenü vélném a
 folyók töltéseibe s magokba a folyókba is helyenként víri-
 kapukat alkalmazni, mellyek segítségével az árvizeket
 a töltés kapuin a rétek öntözésére ki lehetne bocsátani,
 szárazság idején pedig elrekesztetvén a folyók, azoknak
 dagadására s a töltés kapuin való kiárasztására is eszközöltet-
 hetnék¹. Ez egy primitívebb módja az öntözésnek, azon-
 ban, arra a célra, amelyre alkalmazását Balaszháry a-
 jánlja - t. i. rék öntözésre - nagyon megfelel. Ismeri ugyan
 a csatornázást is, hogy annak miért nem foglalkozik nem
 lehet tudni. - Az álló tavaknak a vizeit, ha azok maga-
 sabbra fekszenek, mint a közelükben levő folyó, akkor
 azoknak vizeit egyszerű csatornával le lehet vezetni. Ha
 alacsonyabbra van a ló is perély (nagy s mocsár) akkor
 csak kisebb területre lehet porítani a vizet az által, hogy
 nyáron, mikor a víz kiszárad, akkor a ló közepén egy
 ölyvi péles árkat ásanak s a kiásott földet a ló lapályo-
 sabb részeire hordják. A posványos helyeket még úgy is
 hasznavehetővé lehet lenni, hogy azokat a területeket
víznyelő helyeket perető fákkal beültetik.

1 Balaszháry : A hártartás .. II. kötet. 44.

A vadvízes helyeket nagy lehet termő területté alakítani, hogy róla a fölösleges vizet vagy nyílt árokban levezetik, vagy földalatti csatornában (ivaroglatják st.

A pirkföld megtelekeltetés a legnehézebb - bár több módja van, de egyik sem állandó s még horká nagyon költséges. Egyik ilyen mód a pirk meghordása termőfölddel. - A futó- vagy repülő homok megköltésére is két módot ajánl, vagy sűrű termővelű földdel kell meghordani, vagy pedig fával beültetni és gyepvel bevetni.

Nagy figyelmet érdemel Balashánynál a trágyázás, amely korábban nem lehetett nagyon elterjedve, különösen nem pedig a műtrágyával (ő érványi trágyának nevezik) való trágyázás.¹ A föld jobb megművelése és általt javítása szempontjából fontos, hogy ismerjék a gazdászági, különösen az újabb gazdászági merselemeket is.²

Az iparra nézve már fentebb említetttem Balashányon a meretét, mely szerint a műiparnak legalább kötelezőnek kell lenni, hogy meurenti jólét lehet.

1 Balashány: A háztartás... II. kötet 73-105 l.

2 " " " " 63-72 l

sen - „mitől még nagyobb mennyre vagyunk”¹. Baloghány
 arról az általános felfogással rendelkezik, hogy a magyar
 ipart az osztrák vámpolitikára már ennyire elfojdtja,
 azért, hogy az osztrák iparnak Magyarországban piacot
 teremtsen², azt vallja, hogy ezt csak azok mondják, a-
 kik az osztrák dolgokat felfogni nem képesek. Példés-
 men tartja azt a felfogást is, hogy a magyar ipari kul-
 túra meglehetősen képleles, mert az iparnak sok nép-
 jelle fellelhető - bár az igaz, hogy az ipar a magyarok
 között minden általánosán elterjedt. Hogy pedig vizsgálói i-
 parral nem rendelkezünk, annak az az oka, hogy a miis-
 ség nem szorította ugyan a magyart az ipar irására, mint
 másokat. Politikai okból is igyekszik Baloghány ipari
 elmaradásunkat megmagyarázni. Itt azt állapítja meg,
 hogy egyáltalában nem a bécsi kormány akadályozta meg,
 abban, hogy az osztrák iparát kellően kifejlőse; csak e-
 gyetlen iparág van, amelyben gátolhatta volna a ma-
 gyarságot - a szövőipar, mert az elkezelt műkséges festék
 anyagok nálunk hiányoznak³. Akadályozhatná tehát

¹ Baloghány: Politikai és Hatalm. Nézetek. III. f. 106 l.

² Trósnji-Grünwald: A hitel bevezetésében 81. l.

³ Baloghány: Eszrevételek... 53 l.

az udvar a szövetségi arántal, hogy a felesleganyagokra
 nagyon vármat vetne - de ezt sem lezi, amit bizonyít az, hogy
 egyetlen proxtógyár és az apróbb szövöszékek háládato-
 san jutalmazzák a munkás fizadozásait. Hogy nálunk
 több gyár nem keletkezett, annak sem a kormány az oka,
 hanem annak inkább természetes oka van, az hogy „Műká-
 saink jobban huznak”¹ a természetéből eredő hásonhoz,
 mint az iparhoz, „egy szép lovat jobban bámulunk, mint
 egy vég legfinomabb proxtót”.² Ez nagyon igaz lehetett, a-
 zomban ezzel nem lehet bizonyítani azt, hogy a kormány
 nem nyorulta el a magyar ipart. Fény az is, hogy a ma-
 gyar nem igen lehetett hozzájárva az iparhoz, különösen
 a gyáriparhoz, mert hiszen nem iparsságnak műllettek
 a magyarok, de más nemzetbeli sem műlletett díreket au-
 nak, azt is csak ránevelték, rászoktatták és amint a más
 nemzetségből rá lehetett proktatni az iparra, nagyon -
 ezt, ha nem is olyan nagy mértékben, a magyarokkal
 is meg lehetett volna tenni. Azomban nálunk az ipar
 nem járt hásonnal, amit épen maga Balás-házy is meg-
 emlit, hogy építhetett volna nagyon nálunk is malaki

1 Balás-házy: Eszközételek... 53 l.

2 " " " 53 l.

prostró opárat akár milyen nagyjü termő vidéken, mégis
 nagy pénz pazarlás lett volna és a lapasztatás kávérette
 volna a vállalkozást, hogy jobban jön ki, ha földet bérel
 és azon progalmasan gazdálkodik. - Ez az épen, ami az
 ipar elnyomását jelenti, hogy annál a mexei gazdálkodás
 akkor is nagyobb haszonnal jár, ha a vállalkozó, azt nem a
 saját, hanem bérelt földön folytatja - érdekes nagyon,
 hogy ezt Balászházy nem látta meg. Hogy a magyar eu-
 ber jobban meglátálta pármilását a földművelésben és al-
 latművelésben - mint Balászházy állítja - az nem kétöl-
 ges, de ez épen azért volt így, mert a kormány az ipar
 fejlődését akadályozta, ha másképen nem az által, hogy
 nem lámogatta - mert a kezdődő ipart ez is megsemmisíti -
 azt pedig, hogy az udvar lámogatta volna a magyar i-
 part, Balászházy sem említé. Azt hozza még fel Balászházy,
 hogy az udvarnak nem kellett az osztrák ipart a magyar
 ipartól félteni, mert az osztrák ipar sokkal fejlettebb volt
 s a magyar ipari termék az osztrákkal nem versenyezhe-
 tet. Az osztrái birodalom országai közül a mexögaz-
 daságra legalkalmasabb Magyarország, a többi ország
 pedig alkalmasabb az iparra, tehát - azt ajánlja Ba-
 lászházy, hogy mindeniütt azt kell folytatni, ami

nagyobb hásszal jár.¹ Ő azt tartotta, hogy az ipar ugy-
is magától fog kifejlődni Magyarországon - majd mikor
a kétség kinyírtani fogja ná a lakosságot, azért mond-
ja azt, hogy "a legnagyobb krölködéseink mellett is nem
fogjuk azt elérni, hogy itt a mesterségek oly virágzásra
jöhessenek, mint más népek országában, csak lassan-lassan
fog az a népesség előhaladni".²

A kereskedelem fejlettsége is az egyik oka, au-
tok, hogy nálunk az ipar fejletlen. A kereskedelem
előmozdítására az első lépést - Balászhány szerint is - az
udvarnak kellene meglenni, hogy a második lépést a neu-
vet meglehesse, azt azonban ő tagadja, hogy az udvar
kereskedelmi tekintetben Magyarországot elakarja nyom-
ni. Tokau pl. azt horkák fel, hogy azért vesz az udvar
Oroszországból - lovakat és Oláh- és Moldvaországból mar-
hákat, hogy a félretét ne Magyarországon költse el, de
az nem igaz, csak azért vásárol külföldről, mert ná-
lunk minseu elég.³ Leghosszasabban értékerek Balászhá-
ny a kereskedelemtől. A hárlantásban, ahol azt említi meg,

1 Balászhány: Pannónialok .. 58-69 l.

2 " " " 79 l.

3 " " " 69-70 l.

hogy van nyereséghatékonyabb és árúvali kereskedelem és mind-
 kétöknek a célja a haszon.¹ Itt inkább csak az egyes kereskedők-
 nek akar utmutatókat adni, arra, hogy miképen lehet bősé-
 ges haszonnal mert lenni, de az országos kereskedelemről,
 vagy kivülelről, ezeknek akadályairól alig szól. A külföl-
 di kereskedelemről csak annyit jegyez meg, hogy „A kivü-
 emelő és behozandó termékekből hármasolható haszonnal
 szerfeletti katarba van a katarokéi adónak is pedig lö-
 vényhozó lesznek főkötelessége arra ügyelni, hogy ezek a-
 dók által a kereskedés teljesen ne gátoltassék; minnek
 a termeszto közösség valamelyik osztályára p általa az e-
 gész nemzet lömegése masolha követkerése van mindenké²”.

A gyapjúval való kereskedelem - mely nálunk a kivüleli ke-
 reskedelem teljesen piost lette - az akadályok miatt nem
 fejlődhetett ki. Az akadályokat nagy gondolási elhárít-
 hatóknak, ha gyapjúválasztó intézetet állítanak fel és
 gyapjú vásárokat fejlesztenek ki, p ezeket a vásárokat
 hirtelre is emelik.³ Hogy azonban a kereskedés nem
 fejlődhetett ki, annak egyik oka az, hogy kevés köu-

1 Bolasházy: A hártartás.. I kötet 159-166 l.

2 " " " " 163 l.

3 " Gyapjúválasztó... I kötet 133-141 l.

lunk van s még azok is vannak, akéit vidéki kereske-
delet még legjobban élőállalokkal lehet folytatni. Hogy
az utak rosszaiaga miatt a kereskedelem nem fejlődhetett
ki, abból a gondokra származik nagy vesztesség, mert ter-
mesztényeiket olcsón kell adni, viszont annál drágábbak
vannak, azt nagyon drágán tudják megvenni.⁴

A borkereskedelem az egyedül, amellyel Balás
háry bővebben foglalkozik.- A magyar bort természeténél
fogva nagyon jó és az összes borok között a legerősebb, azon-
ban nálunk a problémáival és borkeresés nagyon rossz álla-
potban van. Különösen a lokaji borokat keresik nagyon rossz-
szul, a pinceszaxdaóratí ismeretek hiányában, ez egyik
fő oka annak, hogy a magyar bort külföldre eladni nem
igen lehet.² Eréit mondhatják Széllhegyi, hogy a magyar
bort hitelet vortette külföldön.³ A rossz borkereséshez jó-
sul még az, hogy a magyar bort hamisítás, egész borgyá-
rak létesülnek s ezek könnyen leszik a rólos gardákat. Az
egyedáruskodás is nagy hátránya van az egészéle bor-
kereskedelemlnek, ezek ellen Balás háry próvletkeretek fel-

1 Balás háry : Politikai és Statusq. Nézetek 16-17 l.

2 " Pinceszaxdaóratí... Előszó.

3 Iványi-Epinwald: A hitel bevezetésében 96 l.

állítást sürgeti. Míg az „Eszrevételek”-ben¹ arról panaszkodik, hogy borkereskedő társulatok felállítására kísérletek sem lettek, addig a „Pinegaszdászat”-ban több, kisebb-nagyobb társulatot sorol fel, amelyek - igaz csak újkálb kísérletet lettek a megalakulásra, de közülök nagyobb mennyiségű konyak sem jutott.² A főbb a borkereskedelem terén nagy látvány nem is az volt, hogy kereskedő társulatok nem voltak, hanem az, amint Széchenyi mondja „Teltünk-e sokat produktumaink exportálására, vagy azok javítására divatba hozása végett?”³ Bizony nem igen lettek semmit mert nagy hibának tartja Balászházy is, mert ő azt valja, hogy a lemelőnek alkalmazkodni kell a vevőhöz. Ő például, mivel a hajókat a borszeszrel erősített borokat szeretik, ilyeneknek a készítésétől sem idegenkedül - csak hátrónnal járjon.⁴ Executivül szerinte a perzsgő gyártására is rá kell térni, mert a perzsgő már Európában keresett cikk.⁵

1 Balászházy: Eszrevételek.. 56 l.

2 " Pinegaszdászat.. 61-62

3 Gy. Széchenyi: Hitel 381 l.

4 Balászházy: Eszrevételek.. 57-58

5 " Pinegaszdászat.. 200.

is az időtől várja, legalább is azt bizonyítja az iparra és kereskedelemre vonatkozó következő mondat, amelyben ő meg is nyugodik: „Ha ezen bajaink nem volna-
nak, talán tökéletes boldognak lehetne mondani ál-
lapunkat, mely sehol sem uralkodik a földön”.¹

A hitel hiánya okokályaokra a mezőgazdasá-
gi, ipari és kereskedelmi progranom teljes kifejlődését
és a hitel nem léte okokra az uszort. A magas ka-
matlaks miatt nagy mértékben csökken a birtok bels
értéke és így az adós birtokos fizethetési lehetősége is. Ha
ez az állapot továbbra így marad, a birtokos nemesség
elpusztul.² Az ipari és kereskedelmi fogynokasaink e-
gyik oka, hogy „a creditumot gyarapító tővelnyeiink
hibának.”³ Ezen megállapításai vannak Balászhárynak
a cikkél láthatjuk, hogy az ő korában hazánk pénzü-
gyi viszonyai nagyon rosszul állhattak. A garda, az ipa-
ros, a kereskedő pénzümlékül van. Hitekre van tehát
szükség, amely alatt nem csak magát a pénzü kölesait
kell érteni, hanem azt a bizonyosságot is, hogy a köl-

1 Balászháry: Pándésolatok .. 67 l.

2 „ Politikai és Statiszt. Nézetek III. f. Előszó

3 „ Épxevételek .. 58.

csönadói pénzüket usztrakapja és a becsületes ember piúksé-
geinek federációra kölcsönt kaphat.¹ Balászháry szerint a hi-
tel behozatolát másféké gondolni sem lehet, hogy „a
folyvást álló törvényok által a pereknek honzas fo-
lyamatjai megcsövidíttessenek, leginkább pedig a Cam-
bió merkantile iudiciumoknak behozatala által”²,
de a hitelnek valódi felállítása is törekedni ^{kell} „az öri-
ségnek kodatósága, szabályozása által, a kölcsönző
intézetek felállítását eszközölni”³. Később a Politikai és
Stadusgyorvasági Nézetekben, ahol az öriség szabályozásá-
ról honzasabbau ítekerik, már azt mondja, hogy az
öriséget el kell törsülni.⁴ A hitel meglevésének tehát
szerinte három feltétele van: a váltótörvényok felállí-
tása, az öriség eltörlése és országos bank felállítása. Az
országos bank szervezésére Balászháry késletes ajánlatot
is tesz, amelyet már feljebb én is ismertettem, itt csak
még azt jegyzem meg, hogy Balászháry azt szerette, ha
a bank „az évenként erősödő alapokra kezeti bankjegye-

1. Balászháry: Pénzücsalatsok.. 159 l.

2   "   "   164 l.

3   "   Elárult pályoirat 217 l

4   "   Politikai és Stadusg. Nézetek III. f. 83.

ket becsáthatna forgalmába." 1

Főbb helyen foglalkozik Balászházy Magyarországi népiességével is műveltségi, gazdasági viszonyaival. Megállapítja mindenek előtt azt, hogy Magyarországi lakosainak a kétszer az ország területéhez képest, mert „ily kiterjedésű termékeny földön, mint hazánk, még négyeszer több nép is élhetne” 2 - úgy hogy perki sem éhezne. Az ország gazdasági helyzete nagyon pelyos; a köznép nyomorban van, a földbirtokos osztálynak nagyobb része eladósodva, akiket, ha olcsóbb kamattal hittel nem segítenek, elfognak pusztulni, annyira, hogy még gyermekeiket sem lesz módjuk az állam polgárlátára neveltetni „ ezek hiját pedig a pöffeszkedő, de gyülölt urasodók nem pótolhatják.” 3 A kétségkívül a nép körében nagy a műveletlenség és ennek az osztálynak a kétszer nálunk is nagy. Balászházy fel is szólítja a segítségre a hatalmon levőket „ Glara atyai! keretekben a hatalom, tegyétek a rosszat lehetőleg jóvá. Minden értelmes hazafiak kémei kétszer nekünk

1 Balászházy: Politikai és Statisztikai kézikönyv. II. f. 120 l.

2 „ Tanácsok 92. l.

3 „ A dolgozó... 33 l.

s áldozatokat lenni kérek. A tudatlan nép milliói-
 jai reménytelen - állapotjuknak puszta meggondolá-
 sa, az idő kellemé és a háza érdekéi érdek - a ró-
 vid látás, igaz és önség (egoismus) mánakon meglagadnak
 minden előlépést. Az elsőbb rugós hatalmasabbak, mert
 egyszerűen mind lelkiismeretet megrongyogtatók." ¹ Ez az i-
 dőket nagyon jól mutatja, hogy Balaszházy a privén
 viselte az adósi pör nép sorsát, hisz az ő sorsuk javítá-
 sában a háza érdekét látta és mégis, mint Bernát Gyu-
 la említi ², a termelés szempontjából a jobbógi pend-
 szer fennállásának nem tulajdonít döntő fontosságot,
 holott már Balaszházy előtt jóval hangosabbak azt, hogy
 a jobbógi kétségsemunka megszüntetése a magyar me-
 xógazdaság fellendülésének főfeltétele. Meglepetésként
 hat Bernátra az, hogy Balaszházy ezt nem érinti, pe-
 dig ezen nem esodákorhatunk, hisz még Székényi sem
 említi meg Hillelben a jobbógi felorabádítás gon-
 dolatát ³. Balaszházy akart segíteni a jobbógi ontály
 sorsán, azonban ő konzervatív kellemű nyitó volt

1 Balaszházy : Az 1837-iki pendülésék.. 113 l.

2 Bernát Gy. : A magyar jobbógi felorab... 86 l..

3 Iványi-Grünwald : A Hillel bevezetésében 52 l.

és első sorban is az adó igazságos elosztásával és az adókészenben történő visszalélek megakadályozásával a-kart segíteni.

Az utak hiánya csökkenti a birtokoknak a fellépő értékét, az által, hogy az utak hiánya nagyban akadályozza a kereskedelem kifejlődését. Annak, hogy nincs elég utunk és ami van, az nem jó, annak-Balászházy szerint- kétségtelenül az az oka, hogy a nemesség nem veszem részt az utak építésében és fenntartásában; másrészt az, hogy ha csinálnak is egy utat, azt azután nem gondozzák. Aként azt javasolja Balászházy, hogy az utak mellé minden 30 mérföldnyire utkaparkó házakat kell felállítani, az utkaparkók pedig állandóan javítások az utat, mert így kerülne legkevesebbe az út, mivel az utkaparkók fixetése megériülne az által, hogy sokkal tovább tartana az út. Egyeseknek azt a véleményét, hogy az utakat katonákkal kell csináltatni, hogy olcsó legyen, azt Balászházy nem fogadja el, aként, mert a katonáknak nem az a rendeltetése, hogy utat csináljanak¹. Szerinte a nemességnek kellene az utakról gondoskodni, ma' csak azért is, mert az utak rosszságának a léret is

1. Balászházy: Tanácsok 204 l.

ők adják meg. Többet gondolok a járólag és kocsi a so-
 káraig tartó rossz után, mint amennyire a jó utak feun-
 tartása kerülne. Akorban az utak építésére adott fi-
 zetmi ó pénz akár -" én kérelek nagyobb a fejemet és
 mindenneműt levágotni, mintsem priletett katonasá-
 gonkól lemondjak s azéit contributiót fixessek ... de
 azért nem tartom azt helyesnek, hogy éppen penmitpen
 legyenek a közelmélettel járva s mint a herék neorteg
 álljunk".¹ Balaszhány tehát már hajlandó fizetni is, csak
 az egy kikötése van, hogy az ne adó legyen.

Balaszhány nemis társainak akorban nem volt
 kedvük fizetni az utakra még nem adóba pen, azért Ba-
 laszhány az utépitésre más javaslatot is tesz. Eszerint ut-
 építésre két mód van: vagy adóba vetik ki az építési köl-
 séget, ami meglehetősen sok lenne; vagy pedig a kincs-
 lak építési az utakat és az ut bisonyos szakaszain csakély
 vámsat szed, amelynek összegét egy évi próbatétel után
 bizottság állapítaná meg. Az utépitési költséget is az
 országos kincstárból kell eszközölni. Ha így építenék az u-
 tat, akkor ebből nagy hasznuk lenne a jobbágyoknak is mert
 mert nem kellene erután mindig utat építeni. A már

¹ Balaszhány: Az adó és még valami. 72. l

meg levő utakon a saját meggyőzésre sehol sem kelle-
ne vámsat fizetni¹

A mezői gazdálkodást Balás háry két fő csoportra
osztja: földművelésre és állattenyésztésre, ő művelésben e-
zekkel foglalalkozik legelőbbet. A földművelést megint fel-
osztja: a szokásos értelemben vett földművelésre (plánta-
termelésre), kertművelésre, gyümölcsös kertművelésre, nö-
lőművelésre és erdőművelésre. Minderekenek a művelésé-
re adott tanácsok ismertetése nagyon hosszú lenne, elég
art megjegyezni póla, hogy a földművelés minden ágá-
na kiterjedően a legmesszebb menő utasításokat adja, és
a legaprólékosabb dolgot sem kerüli el a figyelmét.

Az állattenyésztés Balás háry szerint legnagyobb-
ságban nagyon rossz karban van, de szerinte nem az
a baj, hogy száma kevés a ló és a marha, hanem az,
hogy ezek kérsint tenyésztési balakörülmények, kérsint
rossz tartás által el vannak rágasztva és miniszájan-
kai erejük és súlyuk, amilyennek kérsenek lennének növe-
kedési tulajdonságaiknál fogva. Art állítja Balás háry,
hogy ma az a kb. két millió ló, amely az országban van,
csak felénnyi illő magzságra és csontasságra lenne kifej-

¹ Balás háry: Politikai és Statiszt. Vázlatok. III. f. 93l.

lődvé s az a több millió praxvaszmarha egyre másoz csak két mársával lenne nehezebb, nem csak hazai piúség-
 lehiús lenne kiélégőve, hanem a külföldre is sokat le-
 hetne szállítani.¹

A háziállatoknak a tenyésztése a mexei garda-
 ság legjövővelmerőbb része s mivel a jobb fajta állatok
 több hasznot hozlanak, mint a rosszabbak, azért minden
 gardának kötelessége a körülményekhez képest meguálozati,
 hogy milyen jobb fajta állatot tud tenyészteni.² Csak
 az a jó rendben levő gardaság, amely a föld termé-
 pleti tulajdonságaihoz mérten el van látva házi álla-
 atokkal is, az a garda pedig, amelyik csak praut-ot,
 de viszonyaihoz képest állattenyészéssel nem foglalko-
 zik, a magyar földművelésd prerint „a koldus lakó-
 nyát felakasztotta az eke praxvára s ha élhet is leugöd-
 ve, előhaladui nevébbé foghat, mert legelőbb féljövövel-
 met az állattenyészéte adja”.³ Balászháry lehet az állatte-
 nyészéte többre hecsülte, mint a gabona termelést, a-
 mely kielőmősen s rossz utak miatt vagy egyáltalában

1 Balászháry : Politikai és Stalerg. Nézetek. II. f. 58-59. l.

2 " " A hártartás... I kötet 69 l.

3 " " " II " 328 l.

nem volt értékesíthető, vagy nagyon olcsón kellett elpazarolni, különösen olyan esetekben, mikor jobb termék volt. Balásháznak azt a fellegását, hogy az állattenyésztést közelebe hozza mint gabona termelést, már korábban is ismerték és ezért annak üdvözlője meg, hogy a növényi termelést felkarolja a földművelés az állattenyésztésért - azonban ő csak azt a helyet követelte az állattenyésztés számára, amelyet az hasznosságánál fogva megérdemelt.¹

Ő szerint annak, hogy Magyarország az állattenyésztés rossz karban van, közelebb van. Első sorban az, hogy a tenyésztéssel, a fajok menesítésével nem törekednek, nem tartják jól az állatokat, hogy lehetőleg keljessen kifejlődésnek és nem jutalmazták azokat a tenyésztőket, akik az állattenyésztés terén szép eredményeket értek el. Nagyon sokat ért az állattenyésztés kifejlődésének a lovajlás, különösen a ló lovajlás.

Mivel a ló állatoknak a tenyésztését - Balásházy szerint még nem lehetne közvetlenül szabályozni, mint pl. az erdőtermelést és mivel az állattenyésztés egy ország gazdasági életében legalább is olyan fontos, mint

¹ Balásházy: A gazdaság... 87. l.

a növény termelés, azért Baloghány az állattenyésztést gátló akadályok megszüntetésére törvényjavaslatok keretében adja a jogok megszüntetés által megkövetelt feltételeket, ezek szerint első sorban a megszüntetésnél a törzsek állományát kell legjobban megválogatni, mert ezeknek tulajdonságait az utódok is öröklik; második sorban az állatok jó tulajdonságait kell gondoskodni kiiltőnösen a növények jószágoknál. Hogy az állatok jó tartását el lehessen érni, azért a legelőn egy csoportban sok jószágot nem szabad tartani s arról kell gondoskodni, hogy jó friss legelőjük és ivóvízük legyen. Ez utóbbi kiiltőnösen fontos, azért kutakat körköltségűen kell ásítani. A megyék és városok az állattenyésztés előmozdítása érdekében rendszeresen állattisztítókat és a legrosszabb állatok tulajdonságait megszüntetőket juttatnak. Törvény által kell megállítani azt is, hogy a juhászok is tarthassanak juhokat, mert ezáltal nagyon megkárosíthatják a gazdát. Minél a lovaslás is nagyon hátrállójú az állattenyésztés fejlődését, azért a lovasok kényelmét megszüntethetőség kedvéért egyeztetni kell az igazságszolgáltatásról eljárásról és a lovasok

feljelenőinek juttatniat kell adni.¹

A léli és nyári iszlólórásra Balászháznak az a véleménye, hogy mind a kettő helyes; az előbb a kö-
nyvelésnyektől függ, hogy ki, melyiket kövesse. Még fel-
jes pástorkadással is lehet elég jó haszonnal üzni az
állattenyésztést, ha jó lakarmánnyal tartják az ál-
lakokat.² Ismerteti az állatok egyes betegségeit és azok-
nak gyógyításai módját. A juhoknak pedig egyes beteg-
ségeit felsorolja, gyógyításuk módját is és az orvosme-
netet.³

Részletes utasítást ad a selyemhernyó tenyésztés-
re, amelynek tenyésztését inkább kísélik, mint nagyobb
menyiségben tartja hasznosnak.⁴

Tokat foglalkoztat Balászház a lagosítással, vagyis
a földbirtoknak egy darabban való kiadásával. A lagosi-
tás nagy fontosságú tárgyja már 1791-iki pecznicolaris bi-
rottságot munkájában is szerepelt, akorban akkor még
nem emelték törvény erőre,⁵ tehát még Balászház korá-

1 Balászház: Polilinkai és Szalung. Nézetek III. f. 126-132 l.

2 " Elárult pályáimat 176-205 l.

3 " Gyűjtemény ... II. k. Hátsó dia kére

4 " Flórtartás... II kötet 397-426 l.

5 " A lagosítály... 25 l.

ban is a gardán földjei préjjeel vannak póva és a hatá-
 rók köze pozitív a legelők. Így a birtokos nem művelhe-
 li lehetsége szerint földjét. A hibákat ugyan a propor-
 tionális regulációval mérsékeltek, de még a commas-
 sationál közzé kell kötni a két-öröt birtokokat. Balás-
 háznak a commassatioa a következő javaslatai van-
 nak: 1.) Azon határokat, amelyek már proportio szerint
 rendezve vannak, törvényes uton lehessen tagoztatni (a fe-
 lek még is egyeztetnek). 2.) A commassatio alkalmával
 az urbalisok részét külön kell kiosztani a földesur-
 naktól. 3.) A földesuraknak és jobbbágyoknak a földjei és
 rétjei, amennyire a helybeli állapotok megengedik, egy-
 lagban legyenek kiosztva. 4.) Csak az éke alá nem jöhető
 legelőmexókat kell proportio szerint külön kiosztani. 5.) A
 művelés alá nem jöhető legelőket a nagyobb birtokoknak
 egy lagban kell kiadni, a kisbirtokokok és jobbbágyok arányo-
 san közzéven használják. 6.) A határ commassatio elöte klasszi-
 fikálni kell. 7.) Azok ellen, akik a kis munkával termé-
 né alakítható földet nem akarják termékenyvé lenni, tör-
 vényt kell hozni. 8.) A oxölök a commassatio lakozói ne-
 legyenek. 9.) Ha a régi birtokos javulást tett földjén, azt az
 új birtokos fixesse még. 10.) Törvénybe kell venni, hogy a Lu-

siákat melyen tekintetbe kell venni. — Az erdőt a pályaföldvel szemben épen nem kell felszítani, sőt a község erdőbirtoklását ott is vissza kell állítani, ahol azt már felszították.¹ Balászházy-nak csak a pontokba foglalt javaslatok azéit is nagy figyelmet érdemelnek, mert az 1832/36 országgyűlés, mely a lagosztást X. XII. tc-ekben törvény erejébe emelte, nagyra értékelt valósította meg.²

A gyakorlat azonban — amint azt Balászházy hamar észrevette — nem lehetett a lagosztásról szóló törvényt teljesben megvalósítani. „Súlyos hiányt szenvedtünk először a vizátskán — mondja Balászházy — főhelyen áll a lagosztály tárgya, mely az arányos és jól megválasztott módoknak kaput nyit. Alapvetően azt bizonyítja, hogy a földterületek minőségéhez s birtokosok állapotjához képest a lagosztálynak különböző formáinak kell lenni.”³ Ezt nem akarják elismerni azok, akik csak elméletileg foglalkoznak a lagosztással és csak a vizátskát és népességét nem ismerik. Ezek olyan javaslatokat tesznek, amelyekből főleg a kis birtokosokra kell tekinteni és a lagosztást kiéle-

1 Balászházy: Tanácsok... 103-125 l.

2 " Előreléptető párhuzamok 18-19 l.

3 " Lagosztály... Előreléptető.

lik. Azon legelőket írli se alatt Balásházy, amelyeket művelni nem lehet - ezeket a kisbirtokokok között nem kell felosztani,¹ azért meg a birtokosra kevés jut is kis darab legelőn löbbféle jószágat meg felüszpet mellett sem lehet tartani.

Nagyon érvényes a lagosítási törvénynek a legeltetésnek a szabályozása, mert főleg ott, ahol körbirtokosság urbirasékkal vegyes volt, ott pergeteg volt a viszálys. A földes-urak a megerény jobbság² ellegeltették a mezőt, sőt csekély curialis birtok után meg máshonnan is hájtottak nagy számú marhát a körös legelőre s csak akkor vittek el, mikor már lökre lettek a mezőt. Ezen körös viszályséket a rendszerű megszüntette. - Ami a gondolkodást illeti, ott a lagosítás nagyon különböző eredményeket nyújt, de a birtokosok a belső értéke a lagosítás által emelkedett, mert meg az a birtok is löbbet is, amelyen semmi más villoxis nem történt, csupán lagosították?²

Hart csak ott szenvednek a lagosítás alkalmával a kisbirtokosok, ahol a legelő törvény is külön szabályok ki,

1 Balásházy: Tagosztály .. Előadó

2 " " " 39 l.

ment azt hasznosan nem használhatják? Még csak egy hiba lehet a tagosításnál, ha tévedésből, vagy nedvességből a földnek osztályozását rosszul csinálják, vagy előfordulhat az is, hogy a mérnökök egyeseknek kevesebbet mérnek. Műlátnyosnak találná azt is Balásházy, ha a kisebb birtokokonra járandóságuk egy töredék, vagy kevesebb része tagosítás alkalmával a falu alatt lenni kiadható, hogy ott lakarmány növényeket termeszthessenek.

Török Fülöp azt követeli², hogy a tagosítást terület nélkül a föld minőségére végre kell sürgősen hasztani, mert így lehet csak a birtokosokat arra rábuzdítani, hogy a legelő réseken lakarmány növényeket termesztenek.³ Balásházy ezzel szemben azt mondja, hogy vannak legelők, amelyeket művelni nem lehet p exeknek felosztása az állattenyésztés kéréssel járva, pedig az állattenyésztést sokkal hatékonyabban lehet előmozdítani, a növényi termelés miatt nem okosabb is jövedelmes.⁴

A tagosításnak még az a haszna is meg van, hogy

- 1 Balásházy : Tagoztály... 40 l
- 2 Török Fülöp : Okosabb Halaur 15-16 l
- 3 Balásházy : Tagoztály... 54 l.
- 4 " " " 63 l.

az által minden helységre megludják, hogy mennyi földterülethez van a föld adót igazságosan lehet kivetni. E-
gyebéül a lajostól meg kell végrehajtani, hogy kén-
telbe kell venni a földminőséget, a földrajzi viszonyo-
kat és a népirtásit is. Olyan formában kell keresztül
vinni, hogy az addig parlagos fevessé földet is kihasz-
nálják és a már művelt földet még kötelezettséggel mű-
velhessék! Hasznos célt csak így lehet elérni.

Az adó mindenkor sokig legnagyobb problé-
mája a különösen nagy probléma volt az Balászházy i-
dejében. Arról volt szó, hogy fixességek a nemesség is adót,
vagy továbbra is a háznak csak jó telekmenyzeiben része-
süljenek és terheiben ne. Balászházy, kit „nem annyira
a forradalmi mellett, mint inkább bizonyos konzerva-
tív felfogás”² jellemez, ebben a kérdésben nagyon változott.
Még 1830-ban az a felfogása, hogy inkább a fejét hagyja
levágnatni, mint hogy adót fixessen³, holott ugyan ezen
munkájának első részében a magyar törvényekből kimu-
tatja, hogy Kent Istvánról II. Endréig a nemesség is fixet-

1 Balászházy: Törvénytörvény... 64. l.
2 Bernát Gy: A magy. jobboldal felirab. 87 l.
3 Balászházy: Az adó és még valami. 72 l.

lek adót p csak II. Endrétől kaplak adómentességi privilégiumot. Balászháry meg ekkor ezt a privilégiumot meg akarta tartani, bár ugy látzik ő már csak az adómentesség elvét akarta megmenteni, mert ő késő fizetni pl. a löstviselők fizetésére, utakra pbb. - de new adót.¹

Az adókerelés a legmeherebb platingardavági foglalkozás, nagy hozzáértést, igazságérzetet és becsületességet kíván a vele való foglalkozás. Balászháry korában az adókerelés nagyon rendetlen korban volt, nagyon sok igazságtalanság és visszaélés történt az adókerelésben, amelyet pérsint a löstviselők luolatlansága, felületessége és az adóok hasznosságja okozott. Pedig-Balászháry szerint az adózás, ha minden megye is járós és azokban minden ember igazságosan fizetni adóját, akkor az penkise penk lenne terhes - de sok a lévelés, visszaélés, nagyon a bizalmatlanság is a löstviselők járatlansága. Sok visszaélés történt a porták összeírása alkalmával, a domestica massa kerelésénél, a dicális összeírás és az individualis repartitio alkalmával. A rendtelenség az adóösszeírásban már országos alfajult, hogy még azoknak a lösteknek is - akiknek pedig volna lehetőségük a visszaélés

¹ Balászháry: Az adó is még valami. 62-72. l.

léteket megakadályozni - alkalmazkodni kell a rossz
szokásokhoz, mert ha ezt nem tessék, akkor járásuk el-
pregényedik teljesen, mert annyi idő jut rá.

A rendeltetéseket föltétlenül meg kell érintet-
ni, hogy könnyítsenek a megény és sok terhek alatt nyö-
gő adófizető nép sorsán.¹ Az által lehetne segíteni, hogy
az individuális repartíciót nem a földesurak végék-
mék; a diák meenyiségét az országgyűlés és ne a megyék
állapítsák meg; aki valamit magyarából letagad, azt bün-
tesék meg (feljelenője pedig kapjon jutalmat); az ösze-
iró tiszt, ha hanyag vagy szabálytalanságot csinál, ve-
nytse állását és büntessék is meg. Minél pedig a vármé-
nyek különböző nagyságúak és népességűek, a vármegyé-
ket is arányosítani kell.²

Féhat Balaóházy 1830 táján az adókönyvek csak
az adó igazságos elosztásával és a behajtásnál törlendő
viszállások megszüntetésével akart segíteni. Felfogása
1847-ig ebben a körletben maggot változott, ekkor már a
következő-képen ír: „Mivel a józav többség a körtelen
viselés prunkségét, el kell országgyűlésileg határozni s az

1 Balaóházy: Az adó és meg valami. 22-42 l.

2 " " " " " 42-55 l.

előteleteseket az ország és nemzet méltóságával egyező
móddal exélyesen kötelességük teljesítésére provitani; mert,
hogy egyik viselje a terhetet, másik ment legyen attól,
islemi és emberi törvényekkel ellenkezik. Hol van egy
vidégre arra emelkedett nemzeti jótét körtetel viselése nél-
kül? ¹

Az adókövetésnél és összeírásnál az első elv a hi-
telesség, hogy azt el lehessen érni, az összeírásokat és ki-
vetéseket küldöttségek végessék; a polgárok két-három
járású lablabiróval. Aki valamit vagyonából letagad,
azt háromszor annyira kell megbüntetni, mintén hogy
a listaviselőket, ha a csalást elnézik. A portát és díjat
hivatalosan és országosan kell megállapítani. Az össze-
írásokat két példányban kell készíteni, az egyiket a
hatóságok részére, másikat a helység részére. Ezek a hi-
teles összeírások telekkönyv nyomán is polgároké, és
pót belőlük a nép számát is pontosan meg lehetne tud-
ni. ² Ezek azok a követelmények, amelyekkel az adókat
igazságosan lehetne végrehajtani.

Azt mondja Baláshány, hogy vannak azok a

¹ Baláshány: Politikai és Hatalm. Vessetek. III. f. 59. b.

² " " " " I. f. 44-45 l.

köztársas viselésől rettegnek, mivel adófizetés nélkül is a-
 lig tudnak kijönni jövedelmükből - ez igaz is, de azért
 van igaz mert a pénzügyek nagyon rendetlen állapotban
 vannak. Azért azt kívánja Balászházy, hogy "Kállitassék
 le a kamatlás p emeltessék fel ez által a földbirtok be-
 cse, létesítésserek segélyt nyújtó intézetek, kocsisanak jó-
 karba utaink stb. nettóval lesz jövedelmünk p ezen jö-
 vedelmi programodásból könnyű lesz évenként egy rész-
 letessék lenni az álladalmi közzérűkségeinek oltára-
 ra." 1

A köziragatásban és igazságszolgáltatásban elő-
 forduló nyugteteg hiba és visszaélés is akadályozza a gazda-
 sági iparkodás tökéletes kifejlődésének p ennek követ-
 keztében nagyon rosszak a közállapotok is és ezek a súlyos
 hibák elsősorban az amúgy is nyomorban lévő népet
 nyomják még jobban. 2 Azért büntető törvénykönyviin-
 ket egy olyan áltömhöz hasonlítja Balászházy, amely a
 felelet kellően nem fedi és nem védi az ártalmas beha-
 lásokkal szemben, de tulajdonosa korszakültevége mi-
 att viselni is seoleli. Büntetési nagyon szigorúak p amig

1 Balászházy : Politikai és Háluzg. Nézetek. III f. 59. l.

2 " Püregaszdásról... 204 l. 5. l.

akokat végrehajtották, a bűnösek és gonoszságoknak
 halált is próbált, nem azért mert célszerűek voltak,
 hanem azért, mert a rossz körölyök is végrehajtották, köll
 jót szülnék, mint a jó körölyök, melyek meg nem
 tartatnak.¹ Balaszházy nem a terrorizmus barátja,
 melidebb, de célravezetőbb körölyöket kíván - akomban
 a lesli büntetés eltörlését ő még nem kívánja.²

Az igazság vizsgálata és nagyon hosszú is a bű-
 nösöknek ez is nagy előny (néha ki is bujhatnak a bűn-
 lesi alól), azért megfontolt már az, hogy a letten kapott
 tolvajt maguk a károsultak büntették meg. Különösen ló-
 tolvajakkal történt meg, hogy őket „letten kapra, fittly
 köcsikkal az Abraham kebelére küldik (a lótolvajlás pár
 évig szüntetelt).³

Nemcsak a körölyök rosszak emberek kiszolgál-
 talása körül hosszú időbe, hanem a listviselők is megvesz-
 tegethetőek.⁴ Ez részben azért van így, mert a listviselők-
 nek nagyon kevés a fizetésük - azért első sorban is a list-

¹ Balaszházy: Politikai és Hatalm. Nézetek. III. f. 95 l.

² " " " " " 95 l.

³ " " " " II. f. 70 l.

⁴ " " " " " 74 l.

viselőnek kell több fizetést adni. A listviselőket különben is a nemességnek kellene fizetni (honorarium) ¹. A laconi igazságpolgártalánsnak ez az oka, hogy a kerületi listának nagyon sok a dolga, amelyet csak a legrikkább list tud elvégezni. „Most egy polgárbírónak többre kelik a proloculuma, mint ezelőtt egy márnaddal egy egész városbírója való.” ² Ezért egy listviség betöltésénél nem a műletést és rangat kell nézni, hanem a rátermettséget és araválóságát. Az olyan listviselőket pedig, akik nem felelnek meg hivataluknak, el kell bocsátani. A listviselőnek a munkáját meg kell könnyíteni az által, hogy a leveleket feljeleltőinek jutalmat kell adni. ³

Balászháznak a célja az volt, hogy a nemzeti jólétet - közzetve-munkáival is emelje. A nemzeti jólét emelését ő nagy remélte elérhetőnek, ha a köznevelés, a közzetve-munkáinak és egyes munkáinak, sorsálok képest értelmesebbnek, ~~keze~~ képezésesnek, segélyességnek neveltetik, miből alakul a nemzeti jólét

1 Balászház : Adó és még valami. 62 l.

2 „ Tanácsok ... 170 l

3 „ Politikai és Hóidung. Nézetek. II. f. 109. l.

ép úgy, mint egyes erőlejtés fák állagából a jó és szép
erdő." 1

Bizálat

A munka Baláshány vívóalumni művelődési kör
ismertetésére nem elegendő a rendelkezés. Hason-
lóan is elmondható a munkáról.

Fontos kiemelést tesz az a tény, hogy Baláshány
életének közelmúltjait továbbra is intenzíven
látjuk vissza a munkában, így kevés fennmaradt
kérdések bonyolult kérdései adták
Befejezését.

A jelenet hiányát illetően is - mivel Baláshány
vívóalumni művelődési kör jelentősége nagy.
A munkának a meg - szervezés folyamata fogad-
ja el

B. 1927. május 1 - én

Rékai László

1. Baláshány: Palilikai és Halung. Néretek. III. f. 98. l.

E F 5791/1951 GY SZ

